

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Panel

HUKUK DEVLETİ GERÇEĞİ

Yayına Hazırlayan
Dr. Ahmet Zeki BULUNÇ

19 Şubat 2009

AÇILIŞ

Prof. Dr. M. Selçuk USLU
Başkent Üniversitesi
Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü

Prof. Dr. Mehmet HABERAL
Başkent Üniversitesi Rektörü

KONUK KONUŞMACI

Hüsamettin CİNDORUK
Eski TBMM Başkanı

PANEL YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. Ahmet MUMCU
Başkent Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Kamu Hukuku Bölüm Başkanı

PANELİSTLER

Yekta Güngör ÖZDEN
Eski Anayasa Mahkemesi Başkanı

Özdemir ÖZOK
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Prof. Dr. Süheyl BATUM
Bahçeşehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Tarih: 19 Şubat 2009 Saat:14.00

Yer: Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampusu Prof. Dr. İhsan Doğramacı
Konferans Salonu Eskişehir Yolu 20.Km. ANKARA

Tel:0312 234 14 11 Faks: 0312 234 15 46

<http://sam.baskent.edu.tr> E-mail:sam@baskent.edu.tr

SUNUCU- Sayın Rektör, değerli misafirlerimiz ve şu anda ekranları başında bizleri izleyen Kanal B'nin değerli izleyicileri; Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından düzenlenen “*Hukuk Devleti Gerçeği*” konulu panelimize hoş geldiniz. (Alkışlar)

Değerli misafirlerimiz, öncelikle Profesör Doktor Turgut Akıntürk'ü anmak istiyoruz. Bu sabaha karşı Profesör Doktor Turgut Akıntürk'ü kaybettik. Hocaların hocası, Türk Medeni Hukuku'nun büyük ustası rahmetli Akıntürk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde iki kez Dekanlık görevini yürütmüştü. On yılı aşkın süre YÖK üyeliğinde bulunmuştu, 1997 yılında Üniversitemiz Hukuk Fakültesi'nin kurucularından biri olarak görev almıştır. 1997-2007 yılları arasında Hukuk Fakültemizin Dekanlığını yaparak, bu bilim yuvasını Türk ve dünya hukukunda üstün bir yere çıkartmıştır. Rahmetli Hocamız sayısız yapıtlar vermiştir. Yeni Medeni Kanununun hazırlanışında öncülük ve hatta yazarlık görevini yürütmüş, aynı zamanda yasayı hazırlayan komisyonun başkanlığını da yapmıştır. Üniversitemizin bu elim kaybı karşısında üzüntümüz sonsuzdur. Hocamız Profesör Doktor Turgut Akıntürk'ün anısına sizleri bir dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum.

Profesör Doktor Turgut Akıntürk'e Allah'tan rahmet ve tüm sevenlerine başsağlığı diliyoruz.

Değerli misafirlerimiz, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezimiz, “*Hukuk Devleti Gerçeği*” konulu bir panel düzenlemektedir. Konuşmalarını yapmak üzere Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürümüz Profesör Doktor Sayın Selçuk Uslu'yu kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. SELÇUK USLU (Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdür)- Sayın Rektörüm, Sayın bakanlar, parlamenterler, sayın meslektaşlarım, değerli konuklar, sevgili öğrenciler; Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin düzenlediği “*Hukuk Devleti Gerçeği*” paneline hoş geldiniz. Oldukça yoğun bir ilgi var, görüyorum. Ben sözlerime başlamadan önce buradan Akıntürk Hocayı da rahmetle anıyorum, kederli ailesine de başsağlığı diliyorum. Efendim, sizlere panele geçmeden bir-iki söz söylemek istiyorum.

Geçenlerde, bir ay kadar oluyor, bir köşe yazısında, yanılmıyorsam Sayın Profesör Doktor Mümtaz Soysal'ın köşe yazısıydı, şöyle bir ifade vardı: “*Hukuk devletinde hukuk çökerse, devlet de çöker.*” Bence çok anlamlı bir sözcük, peki ülkemizde “*hukuk devleti gerçeği*” dediğimiz zaman, “*hukukun üstünlüğü*” dediğimiz zaman nelerle karşı karşıyayız acaba diye şöyle bir düşündüm, gazeteleri taradım ve o gazetelerde birtakım başlıklar vardı, ben onları sizlere söyleyeceğim, ondan sonra takdiri sizlere bırakıyorum.

Bir kere şuradan başlamak istiyorum: Yürütülen bir soruşturma nedeniyle, devletin çeşitli kademelerinde görev yapmış bazı kişiler, üst düzey yöneticiler, sabahın erken saatlerinde, adî suçlular gibi evden alınıp götürülüyorsa ve bunlardan bir kısmı aylarca tutuklu kalıp yargılanmayı bekliyorsa, bir kısmı hastalanıp hastanelere kaldırılıyorsa, bir kısmı hastalanıp vefat ediyorsa, telefonlarınız dinleniyorsa, evde otururken misafirlerinizle yaptığınız konuşmalar dinleniyorsa, lokantada otururken konuştuğunuz şeyler dinleniyorsa, faili meçhul cinayetlerin failleri halen meçhulse, iktidarda yasama-yürütme ve yargı güçlerinin hepsini kendi elinde toplamaya yönelik bir çaba varsa, yargı kararlarının lehte olanlarının alkışlarla karşılanması, aleyhte olanların ise bırakın eleştirilmeyi, neredeyse küfür ve hakarete varacak derecede tepki görmesi, bunlar yapıyorsa, yargı kararlarına uyulmuyorsa, bir yüksek yargı organının başkanı belli konularda daima karşı oy kullanıyorsa, yargı kararları ve bazı yargı organları yabancı ülkedeki bazı kuruluşlara şikâyet ediliyorsa, bütün bunlar bence, hukuka olan güveni sarsıcı birtakım unsurlar. Bugün sabah evden çıkarken gazetede gördüm, *Deniz Feneri* davasıyla ilgili, Adalet Bakanımızın bir sözüne karşılık, Alman Savcı şöyle demiş; “*Bizde Adalet Bakanı dosyalara karışmaz, hatta dosyaları bilmez bile*”.

Efendim, bütün bunları sıraladıktan sonra hukukun üstünlüğü kavramını artık sizin takdirlerinize bırakıyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum. (Alkışlar).

SUNUCU- Profesör Doktor Sayın Selçuk Uslu'ya teşekkür ediyoruz. Hukuk Devleti gerçeğinin konuşulacağı panelin açış konuşmasını yapmak üzere, Başkent Üniversitesi Rektörü Profesör Doktor Mehmet Haberal'ı kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. MEHMET HABERAL (Başkent Üniversitesi Rektörü)-

Çok değerli konuklar, aslında tabii bu panele bir üzüntüyle, acıyla başlamak istemezdim, doğrusunu isterseniz. Gerçekten Akıntürk Hocamız, hem ülkemize hem de Başkent Üniversitesi'ne çok önemli katkılar sağlayan, benim de kendisine çok saygı duyduğum bir hocamızdı, bir ağabeyimizdi. Tabii hepimizin bir kaderi var değerli konuklar, bunu hekim olarak söylüyorum. Ben hekim arkadaşlarıma diyorum ki, bizim birinci görevimiz hastalarımıza tıbbın bütün imkânlarını uygulamaktır, ama hiç kimsenin kaderini değiştiremeyiz; o takdir Yüce Allah'a aittir.

Enteresandır, şimdi buradan bir kere daha anons ediyorum: Biliyorsunuz Başkent Üniversitesi olarak, Karadeniz'de hamsi çok önemlidir, bu vesile ile rahmetli Hocam Rasim Adasal'ı bir kere daha sizlere hatırlatmak istiyorum. O "*Gençliğin Sorunları*" diye konferanslar verirdi. Bir gün Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde bir konferans veriyordu, "*Karadenizli gençler Kızılay'a çıkar,*" dedi, "*bir değil, iki değil*" dedi, "*hamsi*" dedi, "*fosfor*" dedi, "*enerji*" dedi. Dolayısıyla, gerçekten hamsi bir ara Doğu Karadeniz'in, gerçek anlamıyla bir gıdası idi, ben de bunları yaşayan bir Mehmet Haberal olarak, o ananeleri bir şekilde gündeme getirmek için her sene hamsi kokteyli düzenleriz. Bu sene de 12'ncisini yapıyoruz, onu da inşallah ayın 26'sında düzenleyeceğiz. Davetiyeler dağıtılıyordu, yalnız orada bir küçük değişiklik yapmak zorunda kaldık. Davetiyeler 25 diye gitti ama Salı ve Çarşamba günleri ben ameliyat yaparım, bu ameliyatların da ne zaman biteceğini bilmediğim için zorunlu olarak o 25 tarihini, 26'sına ertelemek durumunda kaldık, bunu da herkese bildirdik. Tabii normalde ben, bizden emekli olan, bizimle beraber çalışan bütün öğretim üyesi arkadaşlarımızı bu toplantılarımızda aramızda görmek isterim, aşağı yukarı iki gün önce veya dün, düşündüm arkadaşlara soracaktım, diyecektim ki: "*Turgut Bey'e acaba davetiye gönderdiniz mi?*" Çünkü kendisiyle, sanıyorum 15 gün önce telefonla görüştüm, hatırını sordum, "*iyi olduğunu*" söyledi, ama maalesef bugün O'nun aramızdan ayrılışını öğrendim. Bu benim için hakikaten çok üzücü oldu. Kendisini her zaman rahmetle, şükranla anıyorum, ailesine de başsağlığı diliyorum.

Değerli konuklar, Stratejik Araştırmalar Merkezimiz gerçekten,

üniversitenin bir görevi olmak üzere, ülkemizin gerçek sorunlarıyla ilgili veyahut da ülkemizde zaman zaman gündeme gelen ulusal ve uluslararası düzeydeki konularla ilgili toplantılar yapar. Bunlardan biri de bugün burada gerçekleştirilecek. Çok değerli panelistlerimiz, bu panel o kadar önemli ki, ülkemizin siyasetinin yıllar yılı, elli yılın üzerindeki duayeni, eski TBMM Başkanımız Sayın Cindoruk da aramızda ve biraz sonra önemli bir konuşma yapacaktır. Gerek Barolar Birliğimiz Başkanı Sayın Özok, gerek eski Anayasa Mahkemesi Başkanımız Sayın Özden, Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi Sayın Batum ve bizim Öğretim Üyemiz Ahmet Mumcu Bey'in yöneteceği bu panelde, maalesef özellikle ülkemizde son zamanlarda yaşanan sorunları, detaylı bir şekilde burada gündeme getirmek zorunda kalıyoruz.

Ben buradan hep söylüyorum, keşke bu toplantıları, ülkemizin geleceğine katkı sağlayacak çok ciddi projeleri tartışmak ve görüşmek üzere yapmış olsak, elbette ki o zaman, Atatürk'ün söylediği, asrın medeniyet düzeyine ulaşmaya ve onu da aşmaya çok daha fazla katkı sağlamış oluruz. Ama maalesef, ben yine buradan hep söylüyorum, bizim ülkemiz tarih boyunca hep bir vahadır ve o vahaya bir şekilde problem çıkarmak ve içerisinde Truva atı yaratmak için, uluslararası düzeyde çok yoğun çalışmalar yapılıyor. Her nedense bu, son zamanlarda çok daha aktif bir hale geldi ve çok ciddi sorunlarla ülkemizi karşı karşıya bıraktırmaya çalışılıyor, ama bu güne kadar olduğu gibi, bundan sonra da hiç kimse asla bizlerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet olarak yoluna devam etmesine asla engel olamayacaktır. Bunu herkesin bu şekilde bilmesini, özellikle buradan belirtmek istiyorum.

Değerli konuklar, her zaman şunu söylüyorum: Üniversiteler, ülkelerin geleceğidir. Üniversitelerin görevi sadece bilim üretmek değildir. Üniversiteler aynı zamanda, ülkelerin ulusal ve uluslararası düzeydeki sorunlarıyla birebir meşgul olmak zorundadırlar. Eğer biz üniversiteler bu sorunlarla meşgul olmayacağız da, kim meşgul olacak, sokaktaki sade vatandaşlarımız mı? Onların zaten yeteri kadar problemleri var. O zaman niye üniversiteler var, niye biz üniversite yöneticileri varız, neden üniversiteler kurulmuştur? İşte onun için Başkent Üniversitesi bugün burada bu toplantıyı yapıyor.

“Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir.” TBMM'mizin içerisinde bu yazıyor ve “Adalet Mülkün Temelidir.” Dahası, “Emaneti Ehlina Teslim Ediniz, İnsanları Yönettiğiniz Zaman Adil Olunuz” adalet bu kadar önemli. Eğer siz adil olmazsanız ve yaptırduğunuz işleri, gerçekten ehil insanlara değil de sizin düşündüğünüz kişilere teslim ederseniz, işte sonunda bugün ülkemizde yaşadığımız problemleri, sık sık yaşarız.

Değerli konuklar, ben, öğrencilik, özellikle lise dönemlerimde tarihi çok sevdim; tabii hep şunları gördüm: Gerçekten imparatorluklar kuruldu, imparatorluklar yıkıldı; devletler kuruldu, devletler yıkıldı. Bunların esas temelinde, kaynağında maalesef o ülkeleri, o imparatorlukları yöneten kişilerin, biraz önce söylediğim gibi, emaneti ehillerine teslim etmemeleri ve adil olmaları vardır. Koltuklarından güç aldılar, ama şunu düşünmediler: Bir gün o güç aldıkları koltukların gücü, kendilerine aynı gücü kullanacaktı. Maalesef bunu tarih gösterdi. Tarih böyle diyor, bunu ben söylemiyorum. Koltuğundan güç alanlar, yarın o koltuğun gücüyle, o koltuğun gücünün karşısında aynı olaylara muhatap olmak durumunda kalıyorlar, o nedenle imparatorluklar yıkılıyor, devletler yıkılıyor. Dolayısıyla, ben şunu düşünüyorum ve diyorum ki, benim ülkem hiçbir zaman bu tip olaylarla karşı karşıya kalmasın. Ülkem gerçek anlamıyla, hani söylüyoruz ya, demokratik, laik, özgür Türkiye Cumhuriyeti olsun. Bakın, benim ülkem o kadar özgür ki değerli konuklar, bu ülkenin havasını teneffüs edenler, bu ülkede çalışan bizlerin alın teriyle yaşamını sürdürenler o kadar özgürce hareket edebiliyorlar ki, bugün yazılanlar, çizilenler hep Türkiye Cumhuriyeti olduğu için, Atatürk, arkadaşları ve aziz şehitlerimiz, bu ülkeyi kurduğu için, yapabiliyorlar. Türkiye Cumhuriyeti olduğu için, maalesef bu ülkenin bir yöresinde, sanki karşıda birileri varmış gibi, kefen yırtmaktan bahsediyorlar ve bu ülkede, “Bizim Bayrağımız Türkçe’imizdir” diyoruz. Türkçe’mizin geleceğini zedelemeye çalışıyorlar.

Değerli konuklar biz bayrağımıza ve Türkçe’mize sahip çıkmazsak, biz ülkemize, bize emanet edilen, her santimetre karesinde birçok insanımızın hayatı yatan bu ülkemize sahip çıkmazsak, o zaman kimler sahip çıkacak? O bizim görevimiz. Ama bütün bunları yaparken, söylediğim gibi, temenni ediyorum ki, hangi koltuk olursa olsun, hangi makam olursa olsun, hangi yönetici olursa olsun, adil olsun,

toplumumuzun insanlarını endişe içerisinde değil, geleceğine huzurla bakacak, toplumumuza huzurla 7 gün 24 saat çalışacak, imkânlar sağlansın ve biz de yolumuza devam edelim ve üretken Türkiye'yi yaratalım. Eğer bunları yapmazsak, o zaman gerçekten başkalarına muhtaç olmak durumunda kalırız.

Ben gerçekten siz katılımcılara, öğrencilerimize, çok teşekkür ediyorum. İnaniyorum ki bu panel sonucu, gerçekten ülkemizde, işte adalet budur, gerçek hukuk devleti budur konularına ışık tutulacaktır. Çünkü ben çok iyi biliyorum, dün hukuktan medet umanlar, eğer bugün o hukuku zedelemeye kalkarlarsa, o zaman yarın tekrar o hukuka muhtaç olurlar, hepinize saygılar sunuyorum.

SUNUCU- Rektörümüz, Profesör Doktor Sayın Mehmet Haberal'a teşekkür ediyoruz.

Değerli misafirler, Rektörümüzün de belirttiği gibi, eski TBMM Başkanımız Sayın Hüsamettin Cindoruk da aramızda. Bizlerle değerli görüşlerini, birikimlerini paylaşacak. Konuşmalarını yapmak üzere Sayın Cindoruk'u kürsüye davet ediyorum.

HÜSAMETTİN CİNDORUK (Eski TBMM Başkanı)- Çok değerli dinleyenler, söze girmeden önce, değerli sınıf arkadaşım Turgut Akıntürk'ü rahmetle anıyorum, ailesine, öğrencilerine, sevenlerine başsağlığı diliyorum. Böyle bir hazin haberin alındığı bir günde önemli bir konuda bana konuşma fırsatı veren, Sayın Rektörümüze ve sayın profesörlere, öğrencilere, herkese teşekkürlerimi, minnetlerimi sunuyorum.

Hukuk devleti ilkesiyle ilgili, ya da tarifiyle ilgili bir tartışma var. Bu tartışmayı bugün de sürdürdüğümüze göre, bizim anayasa hayatımızda, devlet hayatımızda önemli krizlerin, kırılmaların sürdüğü anlaşılıyor. Biraz evvel Selçuk hoca bunlardan çarpıcı örnekler verdi, bunları tekrar etmeyeceğim, yalnız başımdan geçenleri, yaşadıklarımı, uzun hayat sürmenin verdiği bir avantajı kullanarak ifade etmek istiyorum. 1950'den itibaren bu hadiselerin büyük bir kısmı, Türkiye'nin demokratik bir rejim için adım attığı 14 Mayıs 1950'den itibaren yaşandı. Bu tartışmaları o günden bu yana getiriyoruz.

Türkiye'de 1924 Anayasası, Atatürk Anayasası, özel olarak hazırlanmış, Atatürk'ün tabiriyle, bir telif eserdir, çeşitli etkilere açık olmakla beraber, Cumhuriyet rejimini tek parti döneminde başarıyla yönetmiş ve başarıyla orada bir zemin oluşturmuştur. Ne var ki, 14 Mayıs 1950'den sonra Türkiye'nin çok partili hayata geçişi, 24 Anayasası ile devlet ve vatandaş ihtiyaçları arasında bir çelişkinin de merkezi haline gelmiştir. Ben tabii o günleri yaşadığım, sonra da anayasa ihlali davasında savunmanlık yaptığım için, hadisenin bir miktar şahidiyim. 1924 Anayasası, kendi içinde tutarlı, 105 maddeden ibaret bir devrim anayasasıydı. Ama bir Cumhuriyet Devrimi anayasasıydı. Ancak Cumhuriyet Devrimi'nin gelişmesi, tekâmülü olan demokrasiyi taşıyamadı. Benim gördüğüm şudur: Yassıada'da sanıklar değil, aynı zamanda 24 Anayasası yargılandı, daima atıflar oraya yapıldı ve oranın boşlukları, siyasi iktidara ve siyasi iktidarın mensuplarına gönderme halinde getirildi, suçlamalar da yapıldı. Tabii 24 Anayasası niçin değiştirilmediği sorusunun cevabını ben 1980'de, rahmetli Bayar'ın hazırladığı veyahut bir konuşma metnine dayanan söyleşisinde gördüm. O, bu Atatürk Anayasasını hâlâ savunuyordu ve milli hâkimiyetin rijit olarak uygulanması gerektiği fikrinden caymış değildi; hatta İnönü'nün de “1950 ila 1960 arasında, 24 Anayasasına bir *inkılâp yasası olarak sahip çıktığını*” söylüyordu ve 1961 Anayasasında “*Milli Hâkimiyet*” fikrinin, “*Yumuşatılmış Milli Hâkimiyet*” deyimiyile ortaya çıktığını ifade ediyordu. Yani mutlak olan “*Milli Egemenlik*” hakkının, Parlamento'ya münhasır olan hakkın, bazı kurumlarca paylaşılmasını da pek içine sindiremiyordu. O aşamadan başlayarak, Türkiye senelerdir süren bu “*Milli Hâkimiyet*” fikrinin mutlak olduğu, olmadığı, paylaşılıp, paylaşılmayacağı konularında tartışmalarla geçti. 1961 Anayasası bu konuda kesin, pratik, bence faydalı hükümler getirmişti, ama 12 Mart Muhtırası'ndan sonra bu konuda yapılan değişiklikler, yumuşak bir hadise haline gelmiş milli egemenliği, başka organlarla paylaşır hale getirdi. Buradan ne çıktı? Buradan hukuk devletinin yaralanması çıktı. Hukuk devletinin tarifini vermeye ben gerek görmüyorum. Çünkü Anayasa Mahkememizin bu konuda çok değerli kararları var, biraz sonra yine arkadaşım Yekta Güngör bunları anlatacaktır, çok güzel tarifleri var. Türkiye'nin hukuk devleti tarifinde bir itilaf yok. Anayasanın başlangıç hükümlerinde de var, başka hükümlerde de var. Hukuk devleti konusunda bir tartışma olmamakla beraber, uygulamasında var.

En son Avrupa Birliği'nin kriterleri, Kopenhag Kriterleri v.s.'den reform alıntıları yapıldı, pek çok da maddeler bugünkü Anayasaya monte edildi; on bir kez 60 maddesi değiştirilen bir 1982 Anayasası ile bugün yönetiliyoruz. Ama görüyorsunuz ki, sadece norm koymak yetmiyor. Anayasaların, bir anayasa durumu var, bir de uygulaması var. Türk Anayasasındaki uygulamalar, bu normatif gelişmelere rağmen ortaya yine bugün, biraz evvel hocamızın şikâyet ettiği, sonuçları ve tatbikatı getiriyor. Çünkü Anayasanın bir de pratiği var. Türkiye Anayasa ile hukuk devleti olmadı. Bunu kesin çizgi ile söylüyorum, bu tarihsel çizgiyle söylüyorum. Daha başka örnekler de verilebilir, ama bu örnekleri vermeye gerek görmüyorum. Eğer bir anayasa, hukuk devletini kuramıyorsa, kurmasına yetmiyorsa, yapacak şeyler var demektir. Ben onlardan size birkaç fikir sunmak istiyorum.

Sayın panelistler sanıyorum bu meseleleri daha derin tartışacaklardır. Onlardan ilki bu Anayasanın uygulaması sonucunda ortaya çıkan milli hâkimiyet, milli egemenlik kudreti kimin eline geçmiştir? Bu gün ortaya çıkıyor ki, Türkiye'de Başbakan'ın eline geçmiştir, Genel Başkanların eline geçmiştir ve bu o kadar olağan karşılanmıştır ki, son günlerde yapılacak olan belediye seçimlerinde, Belediye Başkanı adaylarını, Başbakan veya partilerin Genel Başkanları açıkça, kendilerinin seçtikleri kişiler olarak ilan edebilmektedirler. Daha da acısı, bu seçim gibi önemli bir konuda ön seçim ortadan kalkmıştır ve kudret giderek parti başkanlarının eline doğru gitmektedir. Tabii iktidar partisinin elinde bu güç aynı zamanda, hukuk devleti karşıtı bir nitelik kazanmaktadır. Türkiye'de bir "Başbakan Dönemi", "Başbakanlık Dönemi" başladı. Amerika'da Başkanlık Sistemi var; bana sorarsanız Türkiye'de de "Başbakanlık Sistemi" var. Dikkat ediniz, Amerika Cumhurbaşkanı, tek dereceli seçilmiş, Başkanlık Sistemi olan ülkede bile, Senato'nun, Temsilciler Meclisi'nin kararları olmadan bir yatırım, bir kriz aşma planını, programını tatbik edemiyor. Türkiye'de ise parlamento itibarını ve iddiasını, etkisini kaybetmiştir. Bugün parlamento'nun, -eski bir Parlamento Başkanı olarak söylüyorum- giderek gücünü kaybettiğini söylemek istiyorum. Çünkü karşısında iktidar partisinin Başbakan'da temsil edilen gücü varken, parlamento komisyonlarının, parlamento çoğunluğunun da serbest iradesi mümkün olmaktan çıkmaktadır.

Son dönemlerde yaşanan bazı hadiseler var, bu hadiselerde de ortaya bir şey çıktı. Başbakanın direktifiyle gündeme getirdiği anayasalarla, anayasa teklifleriyle parlamento çoğunluğu yeterli kararları alabiliyor, geçerli kararlar ortaya koyabiliyor ve bir siyasi gücün, hukuk devletine yakışmayan bir demokratik gücün varlığı giderek ortaya çıkıyor. Çıkıyor da ne oluyor? Hukuk devletine aykırı kararlar, anayasa değişikliği tekliflerini bir siyasi kurum mu durdurabiliyor? Hayır, ancak Anayasa Mahkemesi durdurabiliyor. Bir başka alanda yapılmış olan, YÖK meselesinde yapılmış olan değişiklikleri Danıştay durdurabiliyor. Bir başka konuda, bir Cumhuriyet Başsavcısı'nın, Onursal Cumhuriyet Başsavcısı'nın evi arandığı zaman ancak Yargıtay Başkanlar Kurulu karşı durabiliyor.

Siyaset kurumunun da hiçbir etkinliği yok. Siyasetin de söyleyeceği bir şey yok, yapacağı bir şey de yok. Giderek mesele bir tekelleşmeye doğru kayıyor.

Bir önemli karar verdi Anayasa Mahkemesi, çok önemli bir karar verdi. Bir siyasi partinin, iktidar partisinin kapatılmasıyla ilgili davaya baktı. Dava sonucunda verdiği karar, partinin Anayasaya aykırı fiillerin, söylemlerin odağı olduğuydu. Bu çok önemli bir tespittir. Bu bir iktidar partisinin Anayasaya aykırı eylemlerine rağmen, aynı zamanda bu eylemler bir karakteri, bir niyeti ortaya koyuyor. İktidar olanaklarını sürdürebileceğine ve Mecliste çoğunluğunu devam ettireceğine, hükümet olmayı sürdüreceğine dair bir karardır. Çünkü kararda, “yerine” tabiriyle, yani kapatma yerine paranın eksiltilmesi kararı veriliyor. Yani şunu söylüyor: Hukuka aykırılık parayla telafi edilebilir mi? Bu bireysel bir ceza davası değil. Şimdi burada bir örnek daha var. Bir başka parti de Anayasa Mahkemesi'nde kapatmayla karşı karşıya. Onun devletten parasal alacağı yok. Onun hakkında ne karar vereceksiniz? Onun hakkında kapatma kararı yerine Hazine yardımının kesilmesine karar veremezsiniz. Bunun bir hukuk devletinde yeri var mı? Eşitlik ilkesine tam bir aykırılık halini teşkil ediyor.

İkinci sonuç: Böyle bir partinin siyasal iktidarı sürdürmesi bir hukuk devletinde olası mı? Türkiye bunları tartışmıyor; Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararların bu aşamada nereden kaynaklandığını da düşünmüyor, çünkü 2004'te yapılan değişiklik bence hukuk devletine

uygun değil. Bunun yerine bir seçim donemi -iktidar partisi veya bir başka parti de olur- “seçimlere katılamaz” deseydi, bu terazinin kefe-lerinde tartılabilir bir ağırlık olurdu. Ama dediğim gibi çok hukuksal bir konuyu, devlet için çok hayati olan bir konuyu, sadece bir paranın tahsilinin geri alınması gibi bir kuuk notaya bağladığınız zaman, orada hukuk devleti yara almıştır. O yara devam ediyor, tabii 10'a 1 gibi bir buyok çoğunlukla alınan bu karara rağmen, siyasi iktidarı surdren parti, bugün Türkiye'de hukuk devleti ile ilgili iyileştirici hiçbir karar almak gorevini, hakkını veya gereğini duymayabilmektedir.

Bu boyle gider mi? şimdi aynı siyasi kurum yeni bir anayasayı Nisan'da müzakereye açacağını soylyor. 1992'den 1995'e kadar Meclis'te bir çalışma yaptık. Yedi siyasi partiyi çağırdık. Anayasayla ilgili goruşlerini aldık. Dn, buraya gelmeden evvel o zabıtları okudum. O yedi siyasi partinin Genel Başkanları arasında Sayın Demirel, Sayın Ecevit, Sayın Bahçeli, Sayın Baykal da var. Bunların tümü, bugün bizim tartıştığımız hukuk devleti konusunu tartışıyorlar, çareler üretiyorlar ve tekliflerde bulunuyorlar. Gordğm kadarıyla hepsi de hukuk devletinin eksikliklerini çok iyi teşhis etmişler. Sonra toplanıyoruz, komisyonlar kuruyoruz, ne are ki oralarda tek tek teklif edilenlerde birlikte bir karar sonucuna varamıyoruz. Evet vardığımız sonuç fena değil, Anayasanın başlangıç maddesinden başlayarak bazı maddelerin değişikliği soz konusu, ama şu sonuca varmak mümkün olmuyor: Askeri yonetimin baskısı kalkmış, asker cumhurbaşkanı, ihtilal lideri de ortada yok, yedi siyasi parti bir araya gelmiş, yıllarca tartışmışlar, ama bir hukuk devleti normu üzerine anlaşma sağlamak mümkün olmamış; bu durum o günden bugüne sürüyor. Ne zaman ki Avrupa Birliği'ne girmek koşulları ortaya çıkıyor, o zaman Avrupa Birliği normları dayatılıyor. Ama o normların hepsine dikkat ederseniz, Paris şartı'ndan beri dünyada evrensel hale gelmiş birtakım hak ve zgrlklerle ilgili pratiği bize bırakılmış genel hükümler. Bir tek kurum değişikliği yok, bir tek kurumsal iyileştirme yok, bir tek hukuk devletinin güvenceleri olan kurumları iyileştirmek yok, en başta hâkim teminatı yok. Ortaya çıkan en acı netice bu.

Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Adalet Bakanına ihtiyacı var mı? Onun Msteşarına ihtiyacı var mı? Onların ne işi var orada? Geçen gün Adalet Bakanı, ihtilafli bir konu varken, savcılar ve mahkemeler

hakkında iddialar sürerken o Kurul'a gene gitti, girdi. Bu ortaya koyuyor ki Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafsız ve bağımsız olma koşullarına henüz kavuşmamıştır. Dediğim gibi 1993-1995'ten beri yaptığımız tartışmalardan bir sonuç alınmıyor. Üstelik bu Avrupa normları, bizim Meclisimizde ittifakla geçti. Yüce Meclisimiz, bu konularda ihtilaf çıkarmadı, muhalefet partileri de katıldılar ve ortaya bir sonuç çıktı. Bütün bu uygulamalara, bu maddelerin eklenmesine rağmen Türkiye'de hâlâ savcıların ve yargıçların verdikleri tensip zabıtları, verdikleri tutuklama-tahliye kararları, hem kendi aralarında hem de kamuoyunda tartışılır haldedir. Eğer Beşiktaş Mahkemesi'nin kararını tartışsanız, basit bir alacak davası, basit bir arazi davasının tarafı olan vatandaşın yargıya itimadını sarsarsınız. Yargı bir toplamdır, yargı bir bütündür ve vatandaşların da nazarında, dinlerin de nazarında yargıçlar kutsal kişilerdir. Eğer siz bütün bu tartışmaları bitirici bir tedbir almaz da, aksine hem Başbakan ağzıyla, hem muhalefet ağzıyla her gün bu tartışmaları sürdürürseniz, bir hukuk devleti nasıl kuracağız, bir hukuk devletini nasıl işleteceğiz? Bence sorun bu.

Daha da önemli bir konu var, çok önem verdiğim bir konu: Toplumun bütün kesimleri demokrasi arıyor, bu bir demokrasi midir, bu bir demokrasi değil midir? Hukuk devleti kadar önemli bir şey var. Demokrasiyi ancak hukuk devleti kurar. Hukuk devleti olmayan bir ülkede demokrasi var mı? Demokrasi olan ülkelere sırayla baktığınız zaman bunların hiçbirinde bugün Hukuk Devleti ihtilafı yok. Ama Rusya'da var, bir Putin demokrasisi var, birbirlerine alıp veriyorlar. Biri Cumhurbaşkanı oluyor, biri Başbakan oluyor. Öyle bir sistematığın içinde ne acıdır ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan en çok başvuru Rusya ve Türkiye'den gidiyor. Yani meseleyi biraz daha yerine oturtursanız, Rusya'nın Putin demokrasisiyle bizim demokrasimiz eşdeğerde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de biteviye Türkiye'yi bu davalardan suçlu görüyor, mahkûm ediyor.

Burada söylemek istediğim başka bir şey var; senelerdir avukatlık da yaptığımız için ifade etmek istiyorum, tutukluluk ve tahliye talepleriyle ilgili kararlar gerekçeli olmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarına göre, bu kararların tartışılması ve bu kararlardan hukuka aykırılıkların tespiti mümkün. Eğer Türkiye o noktaya da gelirse, sıkıntılarımızın bir kısmını giderebiliriz belki, ama demin söylediğim

gibi Rusya demokrasisine yaklaşan bir demokrasinin fotoğrafını da İnsan Hakları Mahkemesi'nin kapısına asmış oluruz. Türkiye'de adalete bu kadar önem veren düşünceyi, şunun için söylüyorum: Bu devleti kuran kurucu güç, Birinci ve İkinci Meclis'lerdir. Şimdi size o tarihlerde yapılmış bir anket okuyacağım, Necmettin Sair diye bir milletvekili yapıyor, anketi parlamenter yapıyor, milletvekillerine şunu soruyor: “*Ulusal Bağımsızlık Savaşımızın sonucu alınmıştır. Bu savaşın verimli olması neye bağlıdır?*” Rahmetli 315 milletvekilimiz katılıyor. Bunlardan Saruhan Mebusu Refik Şevket Beyin cevabı bir kelimedir: **Adalet**. Bir tek şeye bağlıdır diyor, adalete. Diğer mebusların da kahir ekseriyeti daha uzun cümlelerle, ama cumhuriyetin bu hasretini dile getiriyorlar. Şimdi düşününüz ki bugün Türkiye gene adalet arıyor. Seksen beş sene sonra bizim kurucumuz olan değerli rahmetli milletvekillerimizin hasreti giderilmemiştir. Biz hâlâ adalet arıyorsak, biz hâlâ hukuk devleti arıyorsak, bu kusur kimdedir? Bu kusur, sadece ve sadece siyasetçilerde değildir, aynı zamanda bazı kurumlarımızdadır. Siz bir Onursal Başsavcınızın evlerinde -evinde demiyorum- arama yapıldığı zaman, Yargıtay Daire Başkanlarını topladığınız zaman, bir şey söylemelisiniz, “*ibrası rey edeceğiz*” diye söylemekten cayamazsınız. Orada savunduğunuz bir dava değil, bir şahıs da değil, orada bir hukuk kuralı, bir hukuk kaidesi, bir hukuk devleti fikri ortadan kaldırılmak istenmiştir. Ona, Yargıtay'ın söyleyeceği bir söz olmalıydı. Eğer siz burada davanın sonucunu beklerseniz, hukuk devletinin de sonucunu beklemek hakkına sahip değilsiniz. Hukuk devleti ya vardır, ya yoktur. Hukuk devleti ani vardır, ani kurulur. Siz rejim istikrarı arıyorsunuz, tamam, ama ortada sadece ve sadece bir parlamento istikrarı var. Hukukçularımız, yargıçlarımız, savcılarımız, adaleti dağıtmakta, adaleti temin etmekte, genel kurallara uymakta kararlı olmazlarsa ve ortaya bu sonuçların çıkması doğal karşılanırsa, kabahati seçmene havale etmek bence doğru bir şey değildir.

Giderek bir Başbakan devletine dönmüş olan bu ülkede hukuk devletini kurmayı Başbakan'dan bekleyebilir misiniz? Başbakan'a bu kadar hak ve imkân sağlamışsa, onun sözleri senet olabiliyorsa, kendisinde küfür hakkı olduğunu düşünüyorsa, ağzına geleni söyleyebiliyorsa, o Başbakan niye bu konfordan vazgeçsin? Şimdi açıkçası kimseye kusur bulmadan, kusuru kendimizde aramalıyız. Demokrat bireylerin bence görevi de budur.

Ortada çok önemli bir hadise var. Riskler var; benim en çok korktuğum odur. Tehlike var demiyorum; tehlike çok abartılı bir kelimedir, siyasette çok kullanılmamalı ama birtakım tehlikelerin olduğunu düşünmek istiyorum; onlar da şu: Hukuk devletinden cayma alışma işidir. Zamanla hukuk devletinden cayılmasına alışsak, sonuçta demokratik rejim tehlikeye girmeye başlar ya da demin söylediğim gibi bir Putin demokrasisine doğru kayarız. Türk halkının, Türk demokratlarının, Türk toplumunun, basın, medyanın hepsinin söyleyecekleri olmalı, çareler olmalı. Bu çareler var, ama bu çareleri ayrıntıya girerek anlatmak istemiyorum, ama şu kadarını ifade etmek istiyorum ki yeni anayasa yapılırken sadece kuralları değiştirmekle yetinmeyelim, yeni kurumlar kuralım, burada mevcut kurumları düzeltelim, eksikliklerini tamamlayalım ve yanlışlarından vazgeçelim. RTÜK'ten başlayarak, Yüksek Hâkimler Kurulu'na varıncaya kadar düzeltilmesi, değiştirilmesi, yeniden yapılması istenen pek çok kurum var. Bir **SENATO** kurulmalı. Eski bir Parlamento Başkanı olarak söylüyorum, 550 milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne fazladır. Bunların çoğu işsizdir; ama bunların 150'sini alıp da bir senato kurarsanız, o senato işlevsel hale gelebilir ve anayasa kurumları içinde denetim organları çoğaltılabilir. Bugün sadece anayasa yargısının denetimine bırakılmış bir rejim aslında sağlıklı bir rejim değildir ve demin söylediğim gibi, en azından bir tehdidi oluşturmaktadır.

Hepimizin hatası var, siyasi hayatımızda da var, meslek hayatlarımızda da var. Daha adil kararlar vermek zorundayız. Adil karar kesin hüküm değildir. Adil karar, adil savcı, hatta adil karakol, adil yargılamanın her aşamasındaki ara kararıyla ortaya çıkar. Kesin hükmü beklerseniz, sadece Yargıtay'ın adil yargılama yaptığı bir sisteme oturursunuz. Bu sistemi değiştirmek zorundayız, böyle bir sistem yok. Ortaya çıkan sonuçlar davanın devam etmesi nedeniyle, belli bir dava için söyleniyor, hatta orada fazlasıyla bile söyleniyor, ama o yeterli değil. Peki çözüm ne? Siz, profesörlerimiz, yazarlarımız, çizerlerimiz, Guantanamo sanıklarıyla ilgili Amerika'yı tenkit ediyorsunuz, sebep? İnsanları bir buçuk, iki sene belli bir kampta, belli bir hapisanede, yargının önüne çıkmadan tuttukları için. Siz Silivri'ye stok ettiğiniz insanları yargıcın önüne çıkarmadan iki seneye yakın bekletiyorsunuz, bu hukuk devletine yakışıyor mu?

Demin yine Selçuk Hoca bahsetti, özgürlüğün, hukuk devletinin ilk koşulu, burada nasıl özgürce konuşabiliyorsak, aynı şekilde muhabere hürriyeti, iletişim hürriyeti, telefonlarla konuşma hakkı ve hürriyetidir. Ama gelin görün ki, cep telefonu suç aleti haline gelmiş. Bence çağın en büyük buluşlarından biri olan cep telefonu bugün kullanılmaktan vazgeçilen bir iletişim organı, aleti haline gelmiştir. Bunu içimize nasıl sindiriyoruz ve içimize nasıl sınıyor ki bu cep telefonlarında konuşurken “*Aman konuşma bizi dinleyebilirler*” diyoruz. Ya da bir yargıç diyor ki “*beni de dinleyebilirler.*” Öyle bir kompozisyon içinde ortaya çıkan devletin hukuk devleti olması mümkün mü, ya da bu hukuk devletini bugün kurmamızı engelleyenler sade savcılar mı? Ya da bunu durdurmayan yargı ve yargıçlar mı? Bu oluşumu, bu psikolojiyi, bu efkârı umumiyeği sağlayan biziz. O nedenle yurttaşlarımızın, vatandaşlarımızın toplumun her kesiminin bu konuda duyarlı olması gerektiğini düşünüyorum. Yoksa bu hukuk devleti tartışmaları üniversitemizin kürsülerinde yaptığımız gibi, yakında evlerimizde de yapmaya başlarız, korkarım ki sokaklarımızda yapma aşamasına geliriz.

Bir devlet adaletle yaşayabilir. Adaletsiz bir devleti yaşatmak için, otokratik bir idare kurmak lazım. Türkiye onu da kuracak güçte değil, Türkiye'de onun önünde engeller var. Türkiye tam demokrasiye geçemese bile, tam diktatörlüğe de geçmez. Türkiye devleti dayanıklıdır. Atatürk, bu cumhuriyeti görüyor ki çok dayanıklı kurmuş, cumhuriyet bu kadar badirelere rağmen ayakta kalıyor, dayanıyor.

Şimdi arkadaşlar, bütün dinleyenler, bunca yıl bu hayatın içinden geçtim, hapishaneleriyle, Parlamento Başkanlığıyla her şeyi gördüm, hiç şikâyetçi olmadım, bugüne kadar kişisel bir şikâyetimi kimse duymamıştır, ama şimdi bir kişisel şikâyette bulunuyorum: Ben bu ülkede bu yaşında telefonlarım dinlenmeden, bir sabah gözaltına alınmak korkusu yaşamadan, çocuklarımla mutlu yaşamak istiyorum. Bu hepimizin, hepimizin hakkıdır. Bugünkü uygulamaları halkıma şikâyet ediyorum, size şikâyet ediyorum. Bu uygulamaların içerisinde gerçekten bu dediğim duyguları, bu dediğim imkânları hayatın bana verip vermeyeceğinden şüphem varsa, bir şikâyet hakkım da var.

Sözlerimi şöyle bağlamak istiyorum: Demokrasi çok gitti geldi

Türkiye'de, beraber gittik, beraber geldik. Ama o zaman darbeler vardı, mazeretimiz vardı. Asker demokrasiye aykırı fiillerde çok dikkatli davranmasına rağmen darbeler yaptı. O darbelerin içerisinde, otokratik bir idareye geçmeden, tekrar demokrasiye geçiş imkânları yaptı, sağladı, bir gelgitler oldu. Onların bir izahı var, ama bugünkü sivil darbenin bir izahı yok. Bunu hepimiz paylaşmalıyız; oy verenler, oy vermek isteyenler, birtakım bahaneler arayanlar, hepimizin bu konuda yapacağı bir şey olmalıdır ve bu demokrasi, bu şekliyle giderse, gerçek demokrasi olmaz. Ne olur? Eğreti demokrasi olur. Eğreti gelin vardı, işte onun gibi eğreti demokrasi olur. Gelin, bu demokrasiyi, kalıcı, sağlam, organla devlete bağlanmış hale getirici bir çaba gösterelim. Bu çabalardan birinin, bence bir örneği olarak bu toplantıyı değerlendiriyorum, katılanlara ve konuşmacılara sevgi ve başarılar diliyorum.

SUNUCU- Önceki Meclis Başkanımız Sayın Hüsamettin Cindoruk'a teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunuyoruz.

Değerli misafirlerimiz, hukuk devleti gerçeğinin konuşulacağı panelimizi yönetmek üzere, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölüm Başkanı Profesör Doktor Sayın Ahmet Mumcu'yu yerlerine davet ediyorum. Panelistlerimizi de anons etmek istiyorum, eski Anayasa Mahkemesi Başkanımız Sayın Yekta Güngör Özden, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Sayın Özdemir Özok ve Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Süheyl Batum.

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. AHMET MUMCU (Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi) - Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sayın Başkanı, Sayın Rektörüm, sevgili konuklar, sevgili meslektaşlarım ve öğrencilerim; Hukuk Devleti Gerçeği konusundaki bu panel, gerçekten hepimiz için son derece öğretici konuşmalarla başladı ve öyle sürecektir. Başta Sayın Uslu'nun verdiği örnekler, hemen her gün hepimizin karşılaştığı ve ürktüğü birtakım olayların çok çarpıcı bir şekilde dile getirilmiş şekliydi, bu örnekler üzerinde daha fazla konuşmanın lüzumu da yoktur. Sayın Cindoruk da bu büyük endişelerin doğurduğu korkunun demokrasiyle asla bağdaşmayacağını ve demokratik bir toplumun bu şekilde inşasının mümkün olmadığını

çok açık bir biçimde belirtti. Sayın Rektörümüz de cumhuriyetin nimetleri içerisinde ancak demokrasinin var olabileceğini, cumhuriyetin verdiği eşitlik ve adalet duygusu dikkate alınmazsa hiçbir gelişmenin sağlanamayacağını ve hatta devletlerin çökebileceğini söyledi. Şimdi efendim, bana moderatörlük görevi verildi, biliyorsunuz moderatörlük çok zor bir olay, bir moderatörün hatası bazen devletleri karşı karşıya getirebiliyor. O yüzden ben sayın konuşmacılara “*one minute*” falan diye, o şekilde böyle elle susturmak yoluna gitmeyeceğim.

Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanımıza, Sayın Türkiye Barolar Birliği Başkanımıza ve çok değerli meslektaşım Süheyl Batum’a, hepsine bana verilen talimat gereği, Davos olayının tamamen zıttı olarak, eşit söz hakkı veriyorum.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Orası Davos değil, Olimpos.

OTURUM BAŞKANI- Hayır efendim, burası Başkent Üniversitesi. Efendim, bana verilen talimata göre bütün sayın konuşmacıların her biri 15 dakika konuşacak, toplam 45 dakika eder. Tabii ben Başkan olarak bir parçacık, bir-iki dakika tolerans yoluyla takdir hakkımı kullanacağım, ama 15 dakikayı aşmamaya çalışalım. Daha sonra soru-cevap faslı ve ardından da saat 16:30’da panelimizi bitirmek istiyoruz, çünkü kış mevsimi dolayısıyla özellikle öğrenci arkadaşlarımızın servis ve evlerine gitme sorununu zorlaştırmayalım. Efendim, Anayasa Mahkememizin değerli Başkanı, eski Başkanı demek istemiyorum, çünkü Batı geleneğinde bir mevkie gelenlere, o mevkiden ayrıldıkları zaman gene kendilerine aynı şekilde hitap edilirler. Ben o yüzden Sayın Başkanım diyorum, Anayasa Mahkemesi Başkanım diyorum,

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN (Eski Anayasa Mahkemesi Başkanı)- Önceki başkanlarından.

OTURUM BAŞKANI- Yok önceki değil efendim, siz Anayasa Mahkemesi’nin Başkanlarından birisiniz. Önceki değil, hangi önceki o zaman, onu da bilmek lazım.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Öncekilerden.

OTURUM BAŞKANI- Öncekilerden, ama bizim için bu tür makamları işgal edip daha sonra emekliye ayrılan bütün büyüklerimiz o makamın verdiği unvanla anılırlar, o yüzden “Sayın Başkanım” diyorum,

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Anayasa Mahkememizin uzun süreler Başkanlığı yapan Sayın Yekta Güngör Özden, son derece hayati, son derece önemli kararlara Başkan olarak imzasını atmış, hatta o kararların verilmesinde Başkan olarak çok önemli rol oynamıştır. Efendim söz sizin, buyurun efendim.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN (Eski Anayasa Mahkemesi Başkanı)- Ben burada ev sahibi sayılırım, arkadaşlarım konuşsunlar, ben onlardan sonra konuşayım, daha da iyi olur. İki genç arkadaşımdan, iki etkili ve yetkili arkadaşımdan dinleyelim anlattıklarını, daha iyi olur kanısındayım. Önceden konuşup bir sıra ve de görev-konu bölümü yapmış da değiliz, içtenlikle anlatacağız, 15 dakika gibi çok az bir zamanı kullanacağız, çünkü bu konu zamanla sayfalar tutar, saatler alır. O kadar da 15 dakikalık bir sorun değil, ben özetler toplarım, hem yaşlılık hakkımı kullanayım, hem deneyimlilik, emeklilik hakkımı kullanayım, iki arkadaşı dinleyeyim.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, hukuk devletinin bence en önemli özelliği, hukuk devleti üzerinde çok tartışmalar yapılmıştır, kesin bir tanımı -Sayın Başkanımın özür dileyerek söyleyeyim- bugüne kadar kamu hukukçuları tarafından yapılamamıştır. Örneğin, Alman Anayasa Mahkemesi'nin tanımını çok geniş olduğu için eleştirirler, ama hukuk devletinin bence iki özelliği var, birisi hukukun üstünlüğü, öbürü - arkadaşlarım kusura bakmasın- yargının üstünlüğü. Çünkü hukukun üstünlüğü ancak yargının üstünlüğü ile sağlanır, yargının üstünlüğü de onun tam anlamıyla bağımsız olmasıyla mümkündür. En büyük yargı organımızın Başkanlığını yapmış büyüğümüz Sayın Özden'in bu düşüncesini bir hüküm olarak kabul ediyorum ve sözü şimdi hanginize vereyim acaba?

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM (Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi)- Vallaha ben, isterseniz başlayabilirim.

OTURUM BAŞKANI- Buyurun Sayın Batum. Anayasa hukukumuzun teorik ve pratik açıdan en büyük üstatlarından biri, kendisiyle kıvanç duyduğumuz değerli arkadaşımıza sözü veriyorum. Ancak gerçekten, Sayın Başkanım 15 dakikayı az buldu ama toplamda 45 dakika ediyor hepsi,

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM- Tamam, merak etmeyin,

OTURUM BAŞKANI- Bir de soru-cevap bölümü var, yeterli gibime geliyor,

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM (Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi)- Çok teşekkür ederim Sayın Başkan, çok değerli konuklar, ilk önce şunu söyleyeyim: Gerçekten Başkent Üniversitesi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, gerek akademik kadrosuyla, gerek idari kadrosuyla, hatta Başkent Üniversitesi Sayın Rektörü ile gerek televizyonuyla, toplumdaki konumuyla, Türkiye'de önemli tartışmaların yapıldığı ve gerçekten önemli kararların oluşturulduğu bir yer haline geldi. Hatırlıyorum iki sene önce, maalesef iktidar o dönemde, bugün, belki Nisan'dan sonra yaşayacaklarımızı, biraz daha çabuk davranarak, iki sene önce bir anayasa yapmak istediğinde, Türkiye'de Anayasayı, yine burada tartışmıştık. Belki de bu, Anayasanın o dönemde yapılamamasına neden olan önemli toplantılardan bir tanesiydi. Bugün de şimdi hukuk devletini konuşuyoruz. Gerçekten de Sayın Cindoruk da çok net olarak, çok veciz bir şekilde ortaya koydular, hukuk devletinin bugün içinde olduğu sorunlar çok fazla. Türkiye Cumhuriyeti'nde, bizim anayasalarımız hep “*demokratik, laik, sosyal, hukukun üstünlüğü, hukuk devleti*” derdi ve biz de hukuk devletinin bu aşamaya gelebileceğini gerçekten düşünmezdik. Ben 1980 yılından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne Anayasa Asistanı olarak girdim. O tarihten beri Anayasa Kürsüsü'ndeyim ve 1980'den 2008 geldiğinde, geldiğimiz aşamaya gerçekten üzüntüyle bakıyorum, hele hele burada pırl pırl gençleri gördüğümüz zaman. Şimdi biraz da öğrenciler de olduğu için, ben hukuk devletinin özetle ne olduğunu ve neden bu sorunların yaşandığını, söylediğimizi belirlemek için bir genel çerçeveye başlamak istiyorum.

Şimdi efendim, Anayasamız da Türkiye Cumhuriyeti, “*Demokratik,*

Laik, Sosyal, Hukuk Devletidir” diye yazıyor. Hukuk devletini o zaman cumhuriyetin niteliklerinden biri olarak algılıyoruz; doğru da, ama hukuk devleti özelliğinin bir önemine veya niteliğine şöyle dikkat çekmek gerekir: Bugün dünyada ne kadar ülke varsa, o kadar farklı siyasal sistem olduğunu söyleriz. Çünkü her ülkenin kurumları, kuralları, aynı kurumları taşıyıcıları dahi, o toplumların yapısı nedeniyle, o toplumdaki insanların özellikleri nedeniyle, o toplumdaki hukuk anlayışı nedeniyle, oradaki kurumların tarihsel özellikleri nedeniyle farklılıklar taşırlar. Yani şunu demek istiyorum: Bazen kimileri zanneder ki, Amerikan Anayasasını Türkiye’ye getirdiğiniz zaman, Amerikan siyasal sistemini aynen oturtursunuz. Hâlbuki mümkün değildir, o Türkiye’ye özgü bir siyasal sistem olur. Ancak tüm siyasal sistemlerde de iki tane ortak temel kavram vardır ve tüm siyasal sistemler bu iki temel ortak kavramın kendi içlerindeki ve birbirleriyle olan ilişkilerinin oluşturduğu bütüne göre biçimlenir. Nedir o, her siyasal sistemde olan iki temel kavram? Bunlardan bir tanesi **devlet** kavramıdır, bir tanesi de **toplum**, bireylerden oluşan toplum kavramıdır. Bu iki kavram ve birbirleriyle olan ilişkiler, her ülkenin siyasal sistemini biçimlendirir. Zaten bu nedenle klasik olarak anayasa hukukunda, kamu hukukunda, idari hukukunda, kitaplara baktığınız zaman, eskiden başlarken hep şöyle başlardı: Bu siyasal sistemin bir boyutunu oluşturan devlet kavramıyla başlardı ya da o devlet kavramının özünde yer alan siyasal iktidar ya da yöneten-yönetilen ayırımıyla başlardı. Bütün klasik anayasa hukuku kitaplarına bakın, devlet ya da yönetenler ya da siyasal iktidar bölümüyle başlar. Şimdi, günümüzde baktığınız zaman ise, klasik anayasa hukuku anlayışından ve klasik anayasa hukuku kitaplarından farklılaşan bir anlayış var. Baktığınızda şunu görüyorsunuz: Günümüzde anayasa hukukunu, kamu hukukunu ve kamu hukuku kitaplarını diğer dönemlerden ayıran en büyük özellik şudur: Artık klasik ayırım olan, yönetenler-yönetilenler, devlet, iktidar veyahut da toplumla başlamıyor; başka bir kavramla başlıyor: Hukukla başlıyor, yani hukuk kavramıyla başlıyor. Bunun nedeni de şu: Tabii ki nedeni siyasal iktidarın yetkilerine bir sınır çizmek düşüncesi. İlk önce felsefi akımlar şeklinde ortaya çıktı. Daha sonra siyasal iktidar çerçevesinde gelişen mücadeleler, siyasal kavgalar sonucunda, devlet, siyasal iktidar, yeni bir nitelik kazandı. Bugün için artık siyasal sistemleri tanımladığınızda klasik tanımıyla ya da devleti tanımladığınızda artık klasik tanımıyla yetinmeniz mümkün

değil. Eskiden ne derdik? Ülke, toprak, egemen güç ve devletten oluşur derdik. Oysa bugün şunu da biliyoruz ki, bu devletin artık, belirli niteliklere uygun olması, belirli ölçülere (ölçütlere) uygun olması gereken bir devletten söz ediyoruz. Bu ölçülerin başında da o devletin sınırlandırılmış olması, o iktidarın sınırlandırılmış olması, hukukla, hukuk kurallarıyla bağlı olması geliyor. Bu bakımdan artık ne siyasal rejimleri, sistemleri, ne devleti eski klasik ölçüleriyle, kriterleriyle tanımlamak mümkün değil. Artık günümüzün devleti toprak, ülke ve egemen güç değil. Artık o egemen güçte, dolayısıyla o devlette hukukla, hukuk kurallarıyla sınırlandırılmış, bağlanmış devleti anlıyoruz.

Dolayısıyla, bir devlet eğer bugün hukuk kurallarıyla sınırlandırılmış, bağlanmış değil ise, klasik anlamda devletten söz etmek de biraz zorlaşıyor. Dolayısıyla siyasal sistemden de bahsetmek zorlaşıyor. Nitekim bugün dünyadaki ulusal ve uluslararası anayasalara ve uluslararası belgelere baktığınızda da bunu çok rahatlıkla görüyorsunuz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de kararlarına baktığınızda, devletin bu temel vasfı bulunmalı, yani devlet artık bir hukuk devleti olmak zorunda, temel unsuru budur. Maalesef bugünkü tartıştığımız, bugünkü tartışmanın da inşallah bir çözüm bulmasında yardımcı olacağına inandığımız, hukuk devleti kavramı.

Devlet dediğimiz kavram, çok değişik aşamalardan geçti: Mülk devlet, polis devleti filan derken, günümüzde vardığımız ve varılan boyut şu: *Demokratik bir hukuk devletinden* söz ediyoruz, **demokratik bir hukuk devleti**. Peki hukuk devleti ne? Demin Sayın Cindoruk da söylediler, hukuk devletinin tanımını bizim Anayasa Mahkeme'mizde, doktrinde de çok güzel yapılmış vaziyette. Ama ben okulda öğrencilere de az sonra söyleyeceklerimi söylüyorum, çünkü biz hukuk devletinin sorunlarından bahsediyoruz. Bu sorunları çözmekten bahsediyoruz ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, ta 1920'lerde yapılmak istenildiği gibi bugün yine en temel niteliği olan demokratik, laik, sosyal, hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlet olma niteliğini kaybetmeden, tam tersine güçlendirmeyi arıyoruz. O bakımdan hukuk devletini tanımladığımız zaman şöyle bir özellik çıkıyor ortaya: Dediğim gibi üniversitedeki öğrenci arkadaşlara da ben sınıfta anlatıyorum. Ben size Anayasa

Mahkemesi'nin tanımını söyleyeyim, "*bukuk devleti tüm faaliyet, işlem ve eylemleri hukuk kurallarına ve anayasaya uyan, bu kurallarla bağlı olan devlet anlamına gelmektedir. Hukuk devleti insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendisini zorunlu sayan ve faaliyetlerinde hukuka ve anayasaya uyan bir devlettir.*" Bu harika bir tanım, ama tanımı böyle yaptığınızda -ki son derece doğal Anayasa Mahkemesi yapacak- fakat neredeydi, neydi, gerçekten hukuk devleti ne yapmak zorundaydı, ne yaparsa hukuk devleti olacaktı, bunu bir anda ortaya koyabilmeniz mümkün değil. Oysa bunu ayrı ayrı, buradaki unsurları, kavramları açmamız ve bir hukuk devletinin hangi özellikleri olursa hukuk devleti olabileceğini, hangi özelliklere uygun olmazsa da hukuk devleti olamayacağını çok ayrıntıyla ortaya koymamız gerekir. Çünkü bugün yaşadığımız sorunların temelinde o oluyor.

Sayın Cindoruk da söyledi, Sayın Rektörümüz de söyledi, Selçuk Bey de söyledi, yani efendim, arama, hâkim kararı var mı? İşte telefon dinlemesi, hâkim kararı var mı? Daha ne istiyorsunuz? Ama birazdan söyleyeceğim gibi, Türkiye'de özellikle bir suç oluşmadan, suçun önlenmesini sağlamak için yaptığınız, istihbari nitelikteki telefon dinlemelerinde, biliyorsunuz, Türkiye'de, 2005 yılında bir değişiklikle, Başbakan'ın özel olarak yetkilendireceği bir kişi ya da kuruma bu faaliyetlerin denetimi bırakıldı. Ne!? Bunun için Başbakanın özel olarak yetkilendireceği bir kurum oluşturuldu. Bu kurum, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı ve onun için de bir değişiklik yapıldı: Başbakan'ın tek başına atayacağı kişi. Biliyorum burada, Türkiye'de devleti yönetmiş, devletin çok üst düzeylerinde bulunmuş insanlar var, onlar şimdi şaşırıyordur. Başbakan'ın özel olarak yetkilendireceği kişi düzenlemesini kim yapıyor? Türkiye Büyük Millet Meclisi. Nasıl yapıyor? Bir gece yarısı yapıyor. Başbakanın özel olarak yetkilendireceği kişi, o bakımdan bunu açmamız lazım. Hukuk devleti dediğimizde deminki tanımda belirttiğimiz belirli özellikleri üzerinde taşıyacak. Ne olacak yani? Şu olacak: Bir kere hukuk kurallarını, toplumun kendisi doğrudan doğruya ya da seçtiği temsilcileri aracılığıyla yapacak.

Diyeceksiniz ki, bu çok temel bir şey, neden bunu söylüyorsun? Oysa biliyorsunuz Türkiye bunu yaşadı, yaşıyor da. Refah Partisi'nin

kapatılmasına sebebiyet veren ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de uygun bulduğu en önemli olayların ya da en önemli gerekçelerin başında şu geliyordu: Refah Partisi zamanında, yani şimdiki iktidarımızın çok değerli temsilcilerinin de içinde yer aldığı ve o dönemde çok etkin görevlerde buldukları Refah Partisi İktidarının en önemli özelliklerinden biri şuydu: “*Çok hukukluluğu getireceğiz*” diyordu, Müslümanlar İslam hukukuyla, Hıristiyanlar Hıristiyan hukukuyla, Museviler Musevi hukukuyla ve biz de soruyorduk o zaman, “*peki, bir dakika, biz de Müslüman'ız da, sizin dediğiniz gibi anlamıyorduk, anlamıyoruz*” O zaman duruyorlardı ve diyorlardı ki, “*size de tanrısızların, ateistlerin hukukunu uygularız.*” İşte bundan dolayı Refah Partisi kapatıldı, yani çok hukukluluktan dolayı.

Geçen gün de çok değerli bir bakanımız, gençlerin eğitilmesi için böyle bir yasa önerisinde bulunacağını söylüyordu, fakat sonra çok büyük tepkiler alınca geri adım attı. Demek ki hukuku bu yaratacak. İki, bu kurallar evrensel insan haklarına, temel hak ve özgürlüklere uygun olacak. Üç devletin kendisi de bu kurallarla bağlı olacak. Dört, bu bağlılık insanların iyi niyetine, vicdanına bırakılmayıp yargı organları tarafından denetlenecek. Beş, bu yargı organları, bağımsız yargı organları olacak. Şimdi bunlardan bir tanesini kaçırdığımız takdirde, hukuk devletini ıskalamış, hukuk devletini gözden kaçırmış oluyorsunuz. Dolayısıyla Anayasa Mahkememiz, çok defa yargı denetiminin, bağımsız yargının ne anlama geldiğini söyleyen, açıklıkla belirleyen kararlar verdi ve biz, Türkiye Cumhuriyeti hukuk devletini tüm kurum ve kurallarıyla yerleştirmek, yani şu demin söylediğim altı tane ilkeyi yerleştirmek için çok büyük bir çaba gösterdik. Cumhuriyet kurulduğundan bugüne, her iktidar doğrusuyla yanlışıyla bu kurumun geliştirilmesi yönünde birtakım değişiklikler yaptı ve sonunda nereye vardık? Biz Anayasamızı 2001 yılında bir daha kökten değiştirdik. Biz yasalarımızı değiştirdik: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'ndan tutun, o zamanki adıyla CMUK'u değiştirdik, CMK yaptık, Ceza Kanunu'nu değiştirdik, birçok yasal değişiklikler yaptık. Temel hak ve özgürlükleri değiştirdik, Anayasada kişi dokunulmazlığını değiştirdik. Niçin? Konut dokunulmazlığını değiştirdik. Özel yaşamın gizliliği ilkesini değiştirdik. Niçin? Bu söylediğimiz hukuk devletinin hukuk kurallarını toplum yaratacak. Hukuk kuralları, bunlar insan haklarına, evrensel ilkelere uygun olacak ve bağımsız yargı organları tarafından denetlenecek.

Bugün için baktığınızda bu ilkelerin çoğunun, maalesef tartışılabilir bir hale getirildiğini söylüyoruz. Sadece özellikle şu iki tane kararı, özellikle gençlere, söyleyerek konuşmamı bitirmek istiyorum. Bir tanesi şu: Örneğin bugün bir soruşturma sürüyor, herkes onu da biliyor, bırakın gözaltı sürelerini, bırakın soruşturmanın gizliliği ilkelerini, bırakın yapılanları, bırakın tutukluluğun devam etmesini, ama Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'ye ilişkin olarak ilk verdiği kararlar da hiç kuşkusuz, özellikle tutuklamaya ilişkin kararlardı ve şöyle diyordu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi: “*Siz bir kişiyi birtakım emarelerle gözaltına alabilirsiniz* (aynen böyle söylüyordu meşhur Yağcı-Sargın, Mitap-Müftüoğlu kararlarında), *ancak tutuklamak için somut birtakım kanıtlar olması lazım, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut kanıtlar olmalı*” diyordu. Ancak devam etmesi için bu yeterli mi? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, söylediğim gibi Türkiye'ye ilişkin iki kararında ve sonra belki yüzlerce kararında “*hayır*” dedi; “*Bu da yeterli değil. Eğer tutuklama devam ediyorsa, bunun da ötesinde, sadece kuvvetli suç şüphesinin varlığına neden olan şeyleri söylemek yeterli değildir. Neden bunun tutuklamayı zorunlu kıldığını gösteren, inandırıcı, makul, ek gerekçeler ileri süreceksiniz*” Baskının sonucunda, Türkiye'de mahkemeler, bu tutuklama kararlarını iki satırla verdi, hepsi bende var, yanımda, fakat tahliye kararını, biliyorsunuz, bayağı ayrıntılarıyla yazdı. Yani Türk hukukunun, hukukta getirmek istediği düzen, evrensel ilkeler tamamıyla tersine çevrildi. Tutuklama için ek gerekçe göstermek gerekirken, baskı ve Türkiye'deki durum öyle bir şey getirdi ki, tam tersine dönüştürdü.

Sadece bunlar mıydı? Ama sorular gelirse onu söylerim, soruşturmanın gizliliğiyle ilgili, telefon dinlemeleriyle ilgili, gerek Türk mahkemelerinin, gerekse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin birçok kararının da şu son iki yılda göz ardı edildiğini gördük.

Son cümlem şu, biz bunların acaba tesadüf mü olduğunu düşünürken, iki olay benim hukuk devleti hakkındaki endişelerimin çok ciddi bir hal almasına neden oldu. Ben, “*bunlar tesadüftür, olur*” derken bir baktım, zaten biliyorduk, ama 2005 yılındaki daha ne Ergenekon varken, ne bir şey varken, Türkiye'de her şey sütlimanken, her şeyi Başbakanı bırakan bir düzenleme geçti. Onun arkasından, “*acaba*

sadece bu mu?” derken, en son aşama geçen gün televizyonda izlerken bir sayın bakanı gördüm; o da şuydu: Yüksek Seçim Kurulu’na karşı sayın bakan, “*bunun ne yetkisi var, ne alakası var, Yüksek Seçim Kurulu’nun bu işlerle ne ilgisi var*” diyordu. Oysa Anayasanın 79'ncu maddesini açıp, bırakın 298 sayılı Yasayı, 79'ncu maddesine bakan biri bile -öğrenciler için söylüyorum- Yüksek Seçim Kurulu’nun ne ilgisi olduğunu çok açıklıkla, netlikle anlar. Eğer sayın bakanımız bunu bilmiyorsa, ayıp. Eğer biliyor da buna rağmen söylüyorsa, vahim.

Türk insanını, bu iki seçenek arasında sıkıştıran bir dönemde yaşıyoruz, bu tartışmanın bunlara çözüm üretebilecek bir tartışma olacağını umuyorum, buna güveniyorum, hepinize saygılar sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI- Değerli arkadaşımıza çok teşekkür ediyorum, bu arada belki bilgisi olmayan dinleyicilerimizin dikkatini çeker diye bir açıklama yapmak istiyorum, biliyorsunuz Telekomünikasyon Kanunu’ndaki Başbakanın atayacağı Kurul Başkanı ile yürütülmesi, yürütmesi ile ilgili maddesini Anayasa Mahkememiz iptal etti. Çok gecikmiş bir karar, üç buçuk yıl sonra ve işin acı tarafı, biliyorsunuz Anayasa Mahkemesi kararları gerekçeli olarak yayınlandığı zaman yürürlüğe girerler. Yürütmeyi durdurma istemi de reddedilmiş, niçin reddedilmiş; onu da bilmiyorum, bunun gerekçesini öğreneceğiz. Binaenaleyh gerekçe üç ayda da yazılır, bir buçuk yılda da yazılır, demek ki gerekçe yazılıp, Anayasa Mahkemesi kararı yürürlüğe girene kadar, yine Başbakanın atadığı Telekomünikasyon Kurulu’nun Başkanlığını birileri yürütecek. Evet Sayın Batum çok teşekkür ediyorum.

Efendim, özellikle hukuk fakülteli arkadaşlarımın dikkatini çekiyorum, avukat olacakları zaman, her vakit müracaat edecekleri son kapı ve ilk kapı, Türkiye Barolar Birliği’dir.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- Evet, çok teşekkür ediyorum,

OTURUM BAŞKANI- Sayın Başkan, lütfen 15 dakikayı aşmayalım efendim.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK (Türkiye Barolar Birliği Başkanı)- Dikkat edeceğim efendim, teşekkür ederim.

Sayın konuklar, sevgili meslektaşlarım, basınımızın seçkin konukları; gerçekten bugün bir mutluluğu ve çok büyük bir acıyı yaşıyorum. Mutluluğu yaşıyorum, gerçekten insanlar büyük emek vererek, son derece güzel eserler yaratıyorlar, bu eseri yaratan Sayın Rektörümüze gönülden teşekkür ediyorum. Böylesi güzel bir salonda, böylesi, kimilerini birebir tanıdığım, çok saygın konuklara hukuk devleti gibi çok önemli bir konuda, bana böyle bir fırsat verdikleri için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum, inşallah Haberallar çoğalır, iyi ki varsınız, çok teşekkür ederim.

İkincisi, üzüntümü ifade etmek istiyorum. Gerçekten çok saygı duyduğum, çok sevdiğim ve çok saydığım, öğrencisi olmaktan büyük gurur duyduğum Turgut Akıntürk Hocamın bugün, şurada vefatını öğrendiğim an inanılmaz son derece hüzün doldum; onun için beni başımsız, çok duygusalım. Ben çok çalışkan bir öğrenci değildim, o nedenle çok fazla yüksek not alamazdım, ama diploma notlarım arasında tek ya da iki 10 numaradan bir tanesini Turgut Akıntürk'ten almıştım. Kendisine Tanrı'dan rahmet, siz seven dostlarına sabırlar ve başsağlığı diliyorum. Gerçekten çok üzüldüm çünkü çok farklı, çok ayrı, çok özellikleri olan bir değerli hocamızdı.

Efendim, bugünkü konumuza gelecek olursak, gerçekten Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin düzenlediği ve hepimizin bildiği gibi burada üstadımız, saygıdeğer meslektaşımız Cindoruk'un söylediği gibi, ondan önce konuşan Sayın Selçuk Uslu Hocamın söylediği gibi, Rektör Hocamızın söylediği gibi, lime lime olmuş, günümüz Türkiye'sindeki uygulamalarıyla giderek gerçek anlamından uzaklaşmış hukuk devleti gerçeğini tartışacağız. Tabii benim bir şanssızlığım da öncelikle Yekta Güngör Özden gibi bu işin son derece üstadı ve yine biraz önce de dinlediğiniz gibi, şiir gibi konuşan ve bunu çok güzel anlatan ve bu işin iki uzmanı ve takipçisinin arasında acaba ben neler söylesem? Nitekim Sayın Hocam Batum'un anlattıklarından sonra benim konuşmamın yarısı güme gitti ve ben onları kaldırıyorum, buraya koyuyorum.

Şimdi Sayın Hocamın çok güzel anlattığı gibi, geçmişte insanlar, yönetenler ve yönetilenler arasındaki yönetim biçimiyle çeşitli şekilde tanımlanmıştır. Mutlak egemenliği çok ağır olan, egemenliğin çok sıkı bir şekilde hissedildiği yönetimler giderek polis devleti, daha sonra kanun devleti ve özellikle Amerika ve Fransa İnsan Hakları Bildirileri'nden sonra, dünyada yeni bir akım başlamıştır. Özellikle Batı'da kişi özgürlüğü, insan hakları, kişi dokunulmazlığı, müsadere, angarya, işkence yaşağı gibi yeni birtakım kavramlar, insanların temel hak ve özgürlüklerini ortaya koyan ilkeler yavaş yavaş dillendirilmeye başlanmıştır. Bunun sonucu 19. ve 20. Yüzyıllarda, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan, insanlığın yaşadığı o büyük dramdan sonra, anayasaların hemen hemen hepsinde bu temel ilkelerin yer aldığını görüyoruz. İşte hukuk devleti dediğimiz devlet kavramı, büyük bedeller ödenerek, öyle kolayına hemen gelmemiş, insanların büyük bedeller ödeyerek yaşama geçirebildiği, hala da geçiremediği bir kavram olarak karşımıza çıkmış.

Başka bir anlatımla hukuk devleti kavramı, egemenliği kullanan kurumların ve kişilerin, bağımsız, koşulsuz ve denetimsiz mutlak iktidarına karşı insanlığın tepkisinden doğmuş, o reaksiyon sonucunda ortaya çıkmış bir olgudur.

Ben bu değerlendirmeler sonunda, buraya gelirken dersime çalışmak için kütüphaneme girdiğimde çok ilginç bir kitapçık buldum; 5.6.1974 tarihinde gerçekleştirilen "**Hukuk Devleti Sempozyumu.**" O dönemin İzmir Barosu Başkanımız, Allah rahmet eylesin İskender Özturan'dı. Hocamız Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Faruk Erem, Muhittin Taylan ve Yekta Güngör Özden'in konuşmacı olduğu, müthiş güzel notların düşünüldüğü bir sempozyum. O gün de hukuk devleti tartışılmıştı. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, o notlarda hukuk devletini şöyle tanımlıyor: "*Devleti yöneten iktidar sahiplerinin egemenliği karşısında, kişilere bağımsız bir baklar ve özgürlükler çevresi, alanı tanıyan ve iktidar sahiplerince bu haklara yapılacak müdahale ve saldırılara karşı bağımsız yargı güvencesi olan ve iktidar sahiplerinin bu hak ve yetkilerini, anayasa ve hukukun temel ilkelerine uygun biçimde kullanılmasını sağlayan devlet biçimi, hukuk devletidir*" diyor.

Değerli konuklar, hukuk devleti kavramı bu gelişmelerden sonra, Batı'da özellikle Almanya'da Nazi yönetiminden sonra, 1949 tarihli Federal Almanya Cumhuriyet Anayasası'nın, özellikle hukuk devleti kavramı, ilke olarak ilk kez bu anayasaya çok net bir biçimde girmiş ve anayasanın temel niteliğini ve yapısını oluşturmuştur.

Değerli konuklar, tabii Batı'daki bu gelişmeler, ülkemizde her zaman olduğu gibi çok güç ve zor kabul edilmiştir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun mutlak monarşi yönetiminden, günümüz demokratik ortamına gelmesi kolay olmamış, uzun, sıkıntılı ve zor bir süreç yaşanmıştır. Hâlâ bugün örneklerini söylediğiniz ve yaşadığımız bu dirençleri, görüyoruz ve nitekim hukuk devletinin, anladığımız anlamda tüm kurum ve kuralları ile ülkemizde işlememiş olmasına neden olan bu içten içe bir direnç ve karşı koyuştur. Üzülerek ifade etmek istiyorum ki, bu direnç bugün dahi hukuk devletinin tam anlamıyla yerleşmesini engellemektedir.

Değerli konuklar, bunun en çarpıcı örneğini, büyük Fransız Devrimi ve sonrasında yayımlanan 1789 Fransız, İnsan Hak ve Vatandaşlık Hakları Bildirisi'ne, Osmanlı İmparatorluğu'nun bakışıdır. Osmanlı Devleti önce bunu hiç ciddiye almamıştır. Daha sonra bakmış ki tüm dünya bu Fransız İhtilali ve ondan sonra yayımlanan Bildiri'den dolayı ciddi bir şekilde sarsılıyor, etkiliyor ve bu gelişmeler karşısında duyarsız kalamayacağını anlayan Osmanlı yönetimi, bu konuda bir araştırma yapılmasını istemiş ve bir araştırma heyeti oluşturulmuş. Yapılan araştırma sonucunda keşfedilen ve ulaşılan gerçeklerin ise tam anlamıyla, devlet yapısı anlamında tatsız bir şok olduğu ortaya konmuştur. İşte bu tatsız şok ile ilgili raporu o dönemin Reis-ül-küttab'ı (Divan kâtipleri başı) Ahmet Atıf Efendi 1798 yılında, "Muvazene-i Politikaya" adıyla hazırladı.

Değerli konuklar Ahmet Atıf Efendi, uzun bir inceleme sonucu hazırladığı ve Divan'a sunduğu raporunda şöyle ifade ediyor: "*Fransız İhtilali, dinsizlerin ve bozguncuların kafalarından çıkmış, bir fitne ve fesat ateşinden başka bir şey değildir. Volter ve Rousseau denen zındıklar ve onlar gibi düşünen diğer maddiyatçılar, uzun zaman peygamberleri ve hükümdarları küçük düşüren, dinsizliği kışkırtan, eşitlik ve cumhuriyeti ballandıran fikirler yaymıştır. Halkın büyük bir*

kısmı da bu zehirli fikirlere kanarak kendilerini bu dünyada tam mutluluğa kavuşturacak sanısıyla eşitlik ve hürriyet ilkelerine yürekte bağlanmışlardır. Halk vicdanından Allah korkusunu silen ve onu türlü kötülöklere sevk eden ibtilalin fesatçı ve bozguncu önderleri bununla da yetinmeyerek insan hakları adını verdikleri beyannameyi bütün dillere çevirip yaymak suretiyle her yerde halkı meşru hükümdarlara ve padişablara karşı ayaklanmaya davet etmişlerdir.”

Değerli konuklar, saygıdeğer misafirler, değerli meslektaşlarım Fransız İhtilali'ne bu anlayış ve bakış açısıyla yaklaşan Osmanlı'nın, 1839 tarihli Gülhane Fermanı'yla, 1876 tarihli Kanunnamesiyle, ilk Anayasayı kabul etmesinin ne demek olduğunu gerçekten çok iyi anlamak lazım. Türkiye bu git-geller içerisinde yaşıyor. Bugün hâlâ günümüzde bu var. Gerçi bu 1876 Anayasası, hepinizin bildiği gibi 30 yıla yakın bir süre uygulamadan kaldırılmış -burada çok saygıdeğer misafirlere bunu sadece hatırlatıyorum- bir taassup dönemi yaşanmış, 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'ten sonra yeniden uygulanma alanına konulmuştur. 1909 ve 1914'te çok önemli değişikliklere uğramış ve ölkemiz ilk kez Büyük Önder Atatürk ve arkadaşlarının başlattığı “Aydınlanma” hareketiyle gerçek, çağdaş, uygar bir devlet olmak, hukuku ve tüm ilkeleri ve kavramları tartışır bir döneme girmiştir. İşte bu dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1921 Anayasası'nı kabul etmiş ve 1923'de yapılan önemli değişikliklerle cumhuriyet rejiminin temellerini atmıştır. Bu Anayasanın özelliği, rejim ve hükümet biçimiyle ilgili kuralları kapsamı ve bunun dışındaki bütün diğer konuları ve anayasal hakları maalesef 1876 Kanun-i Esasi'sine havale etmiş olmasıdır.

Değerli konuklar, ben sadece bilgi olarak aktarıyorum, asıl Cumhuriyet Anayasası, biraz önce Sayın Cindoruk'un çok net bir şekilde vurguladığı gibi, 1924 Anayasası olup, bu da 1961 Anayasası ile sonlandırılmıştır. 1961 Anayasası gerçekten bize zaman zaman Kopenhag Kriterleri diye, Avrupa Birliği standartlarında örnek gösterilen tüm ilke, kavram ve kararları, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkelerini özümsemiş, gerçek bir demokratik Anayasaydı. Ama maalesef o elbisenin bize çok geniş olacağı söylene söylene bize 1982 Anayasası gibi bir anayasayı ve onun sonucu olan bugünkü yönetimleri başımıza dert eden yapı gelmiştir.

Değerli konuklar, saygıdeğer meslektaşlarım, hukuk devletinin temel koşulu, olmazsa olmaz koşulu bağımsız yargıdır. Bağımsız yargının olmadığı bir yerde hukuk devletinden ya da hukukun üstünlüğünden bahsetmeye olanak yoktur.

Tam da burada izin verirseniz, Hocam Davos'u gösterdi, ama ben müdahale etmeyeceğim, o beni susturursa susturur, bunları söylemek durumundayım. Tam da bu noktada hukuk öğretimi ve hukukçunun eğitimi son derece önemlidir değerli konuklar. Hukuka ve onun öğretimi ve eğitimi konusunda yetişen hukukçuya verilen önem, o ülkede uygulanan siyasal, hukuksal rejimin kalitesi ile doğrudan doğruya ilintilidir. Bugün ülkemizde hukuk öğretimi ve eğitiminin nitelikli hukukçu yetiştirmesinde yeterli ve çağın gerekleri ile uyumlu olmadığı ve buna dayalı olarak siyasal, sosyal, toplumsal ve yargı alanında ortaya çıkan sorunların temel nedenlerinden birinin de, hukuk öğretimi ve hukukçu eğitiminden, eksikliklerinden kaynaklandığını üzümlere söylemek isterim. Çünkü nitelikli ve donanımlı hukukçuların, hukuk devletinde önemli görevleri vardır. Hukuk devletinin gelişmesinde, sorunların aşılmasında, görevleri ve sorumlulukları yerine getirmede, yetkileri kullanmada, insan haklarını geliştirmede nitelikli ve donanımlı hukukçuların büyük payı vardır. Bu anlamda hukukçu olmazsa, devlet sıradan bir örgütlenme ve yönetim mekanizması olarak kalır. Ona çağdaş özelliğini kazandıracak olan hukukçudur. Bu bakımdan biat ve itaat kültüründen arındırılmış, aydınlık kafalı, nitelikli ve donanımlı hukukçulara ihtiyacımız var.

Bu konuda Sayın Ordünaryüs Profesör Hıfzı Veldet Velidedeoglu konuştuğu bu panelde şunu söylüyor: “*Hukuk adamı sıfatını taşıyan kişi, bu sığata layık olmalıdır. Buysa feragat ve fedakârlık ister, yüreklilik ister. Adalet tarihinin temiz yapraklarında ancak böyle fedakârlık ve cesaret örneği gösteren yargıçlar yer alabilir. Hangi anayasa, hangi yasa konulursa konulsun, bir ülkede hukuk devleti ancak sağlam, bilgili ve yürekli yargıçların, yargı görevi başında bulunmasıyla, başka bir deyimle yargı görevi başında bulunanların bükülmez bir irade, bilgili ve yürekli olmalarıyla gerçekleşir. Bu olmadıkça, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü kavramı anayasa kitabının yaprakları arasında tutsak olmaya mahkûm olacaktır.*” Bunu Sayın Hıfzı Veldet Velidedeoglu söylüyor.

Saygıdeğer konuklar, tüm bu açıklamaların ışığında, hukuk devleti var olan hukuku tanıyan, açıklayan, geliştiren, başarılı olarak uygulayan, olması gereken hukuku araştıran, hukuk bilimi gereklerine göre mesleğini yerine getiren, hukuku kuramsal ve eleştirel açıdan ele alan, hukuki sorunlara çözüm bulmak için, hukuk kurallarını ve olanaklarını kullanmasını bilen, genel kültürle donanmış, mesleki formasyona sahip, hukuka ve adalete inançlı ve bağlı, ahlaklı, erdemli, bilgili, kültürlü, geniş ufuklu, hoşgörülü, insan sevgisiyle dolu, insan haklarına saygılı, hukuku ve hukuk devletini, bireylerin hizmetine sunan, sorumluluk duygusu gelişmiş, sorunları saptama, irdeleme, yargılama niteliği bulunan, asla küçük hesapların peşinde gitmeyen, halk psikolojisini bilen, mesleki ve şahsi saygınlık ve onura düşkün, hukuk kurallarına işlerlik kazandıran, hukuku yaşayan ve yaşatan, halka karşı güler yüzlü ve tarafsız, haklıya arka çıkan, sanığa güven veren, şiddeti reddeden, barışı, dengeyi, adaleti ve huzuru savunan, güçlü, çeşitli güç odaklarına karşı bağımsızlığını koruyan, yargıç, savcı, avukat, noter, bilim adamı ve hukukçu kamu görevlilerine ihtiyaç duymaktadır. Eğer bunlar yoksa bu ve benzeri panellerin sonu gelmez. Öncelikle bu nitelikte, bu yürekte, bu erdemde hukukçuları yetiştirmek, mutlaka ama mutlaka boynumuzun borcu olmalıdır diyor ve son olarak şunu söylemek istiyorum:

Değerli konuklar, insanlığın ulaştığı düzey ve bilim çağı, insanlar ve toplumlar arasındaki eşitsizliği, adaletsizliği, haksızlığı ve en önemlisi yaşam kaynağı olan gelirin dağılımındaki dengesizliği giderememiştir. Bu olumsuzlukların asgariye indirildiği toplumlardaki egemen güç, nakle dayalı din kuralları değil, akla dayalı evrensel hukuk kuralları ve onun şekillendirdiği hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü kuralları geçerlidir. Hukuk devletinde her şeyi hukuk belirler. Temel ölçüt bireydir, çünkü hukuk devletinde tebaa yoktur, özgür insan vardır, özgür birey vardır, kul yoktur; haklar ve yetkilerle donatılmış yurttaş vardır. Bunun sonucu insanın gönenci ve mutluluğunun, özgürlüğünün ve yaratıcılığının korunması, devletin varlık koşuludur. Kısacası, hukuk devletinde üstünlerin hukukundan değil, hukukun üstünlüğünden söz edilir. Bunun doğal sonucu olarak, hukuk devleti ilkesi, yönetenlerin de, yönetilenler gibi kendisini hukukla bağlı hissettiği bir devlet anlayışıdır, bir yaşam biçimidir.

Değerli meslektaşlarım, saygıdeğer konuklar; söyleyeceğim sözlerim vardı, ama onu soru döneminde yapayım, yöneticimizin sabrını kaçırmayayım, şu cümle ile sözlerime son veriyorum: Yeni bir anayasa için Paris Şartı önsözünde, “*demokrasinin temelinde insana saygı ve hukukun üstünlüğü yatar, kimse hukukun üstünde değildir*” denilmek suretiyle, Paris Şartı da hukuk devletini ve hukukun üstünlüğü ilkelerini ulusalar üstü bir kavram ve bir güç olarak bu sözleşmeye koymuştur. Ülkemizde hukuk devletinin, eksiksiz demokrasinin, insan haklarının ve tüm kurum ve kurallarıyla işleyen bir hukuk devletinin var olması dileğiyle, bu çalışmaların, bu gayretlerin de ona birazcık destek vermesi umuduyla, beni sabırla dinlediğiniz için hepinize saygılarımı, sevgilerimi, iyi dileklerimi iletiyorum, sağ olun efendim.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Başkanım, çok teşekkür ederim. Bu arada size elle müdahale etmek imkânını bana tanımadığınız için ayrıca teşekkür ederim.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- Hocam, affedersiniz, benim güreşçi olduğumu biliyorsunuz değil mi?

OTURUM BAŞKANI- Ben haddimi bilirim efendim.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- Estağfurullah, o değil de hani siz benim öğrencilik yıllarımda bilirsiniz yani.

OTURUM BAŞKANI- Bilirim, bilmez olur muyum.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- El-kol işine girmeyelim Hocam.

OTURUM BAŞKANI- Bu arada bir şey hatırlatmak istiyorum, Reis-ül-küttab Ahmet Efendi'nin Fransız İhtilali hakkındaki düşünceleri gerçekten bugün için dehşet verici düşünceler, ama unutmayın ki, aynı dönemde başta Meternih olmak üzere, pek çok Batılı devlet adamının da görüşleri aynı merkezdeydi. Hatta bunlar bir araya geldiler 1815'i “*Kutsal Bağlaşma*” adı altında “*Allah'ın krallara verdiği yetkiyi ancak Allah alabilir, ayaktakımı olan halk alamaz*” diye aralarında bir bağlaşma anlaşması imzaladılar ve herhangi bir krala karşı bir

ayaklanma çıkarsa ve kral onu bastıramazsa, diğer kralların, -haklarını Allah'tan aldıkları için- ona yardım etmesini karara bağladılar. Yani Reis-ül-küttab Ahmet Efendi sırf bir İslam-Türk tepkisini değil, bütün monarşist görüşlerin tepkisini, mutlak monarşi görüşlerin tepkisini dile getirmiştir. Sayın Özok çok teşekkür ederim.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- Çok özür dilerim, ben oradaki çelişkiyi bu nedenli bir rapora rağmen, Gülhane Hattı Hümayunu'nun yayınlanmış olmasının ne kadar önemli bir kazanç olduğunu vurgulamak istedim.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, ben çok teşekkür ederim, Reis-ül-küttab Ahmet Efendi'nin bu görüşleri çok çok önemli, bizim bakış açımızı gösteriyor, nitekim Meternih 1848'den sonra yok olmuştur, o beğenmediği halk onu yok etmiştir, bir kirli çamaşır sandığına sığınıp güç bela canını kurtarmıştır, İngiltere'ye kaçmıştır. Ama Türkiye'de böyle bir değişme olmadı. Tanzimat Fermanı'yla yavaş yavaş çok ağır bir gelişme ve bütün bunların eseri Cumhuriyettir. Çok teşekkür ediyorum.

Evet, efendim sıra, çok Değerli Başkanımız Yekta Güngör Özden Bey'e geldi.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN (Eski Anayasa Mahkemesi Başkanı)- Efendim, ben öncelikle katılanları saygıyla selamlıyor, hepsine esenlik diliyorum. Dönem arkadaşım Turgut Akıntürk'ün ışıklar içinde yatmasını ve Tanrı'nın engin rahmetini O'ndan esirgememesini dileyerek sözlerime başlamak istiyorum.

Değerli dinleyenler, her şey insan ve insanlık için, hukuk da insanlar için, ama gerçek yurttaşlık bilincinde yer etmesi gereken, asıl koruyucularının yurttaşlar olması gereken hukuk devleti niteliğinde ortaya çıkan çelişki ve aykırılıklar bizi hukuksuz kalmak korkusuyla son günlerde telaşa sürükledi. Hukukla yaşadığımız zaman onun değerini yeterince bilmediğimizi kabul etmek zorundayız. 623 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun çelikleşmiş yapısını dört yıl gibi çok kısa bir sürede yıkıp onun yerine demokrasiyi amaçlayan Cumhuriyeti kuran Mustafa Kemal ve arkadaşlarını, Lozan'da bağımsız hukuk devleti için savaş veren İnönü başkanlığındaki delegasyon üyelerinin

hepsini ben rahmetle anıyorum. Bunlar kolay işler değil.

Adalet, hukuk, yargı, insan hakları-özgürlükleri, hukuk devleti, yargılama düzeni konusunda söyleyecek çok söz var. Ancak Sayın Batum'un da okuduğu ve yazımına katılmış bulunduğum ayrıntılar da vardı onun arkasında. Anayasa Mahkemesi kararının hukuk devleti tanımında hepimizin birleştiğini sanıyorum, ama hiçbir şey hiçbir zaman tam değildir ya da hiçbir şey hiçbir zaman eksiksiz değildir, öyle de söyleyebilirim. O bakımdan, hukuk bir kere insanları birleştiren, barış içinde yaşatan, karşılıklı ilişkileriyle, devletle olan ilişkilerini düzenleyen, yetmedi devletlerarası ilişkileri düzenleyen bir ölçüdür. Onun dışında adalet toplumsal bir namustur, hepimizin en doyurucu gıdasıdır. Adaleti hukuk yoluyla yaşama geçiren de bağımsız olması, yurttaşlar için güvence sayılan yargı organlarıdır. Bir yargı organı bağımsız değilse, yurttaşlar güvence içinde değildir.

Geçen gün bir yerde söyledim, bir daha söylüyorum yeri gelmişken: Faili meçhul cinayetler aydınlanmadıkça, Türkiye'de başta yetkililer, yöneticiler, sorumlular, herkes suçludur. Onun gibi, hukuk devleti konusundaki aykırılıkların ve bozuklukların, hepimizin payı olan sonuçlar olduğunu kabul etmek zorundayız. Hatır için oy verirsek, armağan ve yardım paketleriyle oyumuzu onlara feda edersek, demokrasiyi kurtarmamız, demokrasiyi yaşama geçirecek olan hukuk devletini gerçek kılmamız düşünülemez. Kendimi bildim bileli, ben Sayın Cindoruk'tan da bir sınıf öndeydim, ama talebe cemiyetlerinde çalıştığım, ondan da bir yıl sonra mezun oldum, o bakımdan kendimizi bildik bileli, o da biliyor, ayrı partilerde üye olup çalıştığımız zamanlar bile hukuk devleti, Atatürk ilkeleri, yargı bağımsızlığı, öğrenci hakları konusunda rahatta birleşip, hiç ayrılmamışçasına kucaklaşan arkadaşlar, gitgide demokrasiyi yozlaştıran durumlarla karşı karşıya geldik.

Bakınız, dün bir parti genel başkanı "*bizi silah zoruyla birleştiremezsiniz*" diyor, ayrılıkçılığı daha da ileri götürüp, andını unutup tek ulusu inkâr ediyor, tek ulusu inkâr ediyor, "*birleştiremezsiniz*" diyor. Hatırlarsınız daha birkaç ay önce, Anayasanın siyasal iktidarlara kapalı olan alanına onların müdahalesini Anayasa Mahkememiz önledi. Nedir anayasa? Anayasa ulusal yaşam andıdır, bizim ulusal onurumuzu,

hukuksal bağlamda simgeleyen bir metindir. Anayasayla iktidarlar istediği gibi oynayamaz. İki devre arkadaşım anlattı, konuşanlar da söylediler, özellikle Sayın Cindoruk'un deneyimlerinden kaynaklanan önerilerine eleştirilerine tümüyle katılıyorum. Eksik bile, fazla değil, eksik bile. Arkadaşlar nedir anayasa? Her iktidar anayasayla istediği gibi oynarsa, anayasa, anayasa olmaktan çıkar. O bakımdan son günlerde yeniden gündeme gelen bir tez daha var, bir öneri, bir tür ulusal gözdağı verircesine, iktidar tarafından, “*biz anayasayı değiştireceğiz*” diyorlar. Anayasayı demokratik kitle örgütlerinin görüşünü almadan, üniversitelerin düşüncesi sağlanmadan, halk önünde tartışılmadan, bir oldu bitti biçiminde gündeme getirip değiştirmeye kalkarsanız, ne hukuk kalır, ne hukuk devleti kalır.

Yeri gelmişken söyleyeyim, tabii sizler gibi düzeyli insanların önünde ne bilgiçlik taslamaya kalkışabilirim, ne de arkadaşlarımdan verdiğim bilgilerden, ayrıntılardan sonra onları yinelemek kusuruna düşerim. Söylemek istediğim şu: Basit, yalın, hukuk devleti, hukukçu devleti değildir. Hukuk devleti yargıçlar devleti değildir. Hukuk, hepimizi ahlak ve adalet sınırları içinde tutan, o çerçevenin dışına taşmayı yaptırımlara bağlayan bir düzendir. O bakımdan kişisel, kurumsal ve kuramsal biçimde gerekleri hem içerik nedeniyle, hem biçimlerle yerine getirilmedikçe, hukuk devleti yok demektir. O bakımdan bütün yurttaşlara sorumluluk düşmektedir. Hukuk devletini ne yargı organları sağlayabilir, ne yasama organları sağlayabilir, ne de zaten yıllardan beri yozlaşan demokrasimizde yaşamayla yürütme birlikteliğinin ortaya koyduğu, diktaya doğru gidiş sağlayabilir. Bizim çok uyanık, çok akılcı biçimde davranmamız gerekir.

Zaman fazla, söylenecek çok söz de var, başta da söyledim Sayın Başkana aslında hukuk devleti konusunda, adalet konusunda, yargı konusunda hukukun üstünlüğü ilkesini yaşama geçiren Türkiye Baroları'nın çabaları konusunda söylenecek çok söz vardır. Sayın Cindoruk da bilir, burada benim hem sınıf arkadaşım, hem bizden genç dekanlar, yüksek mahkeme başkanları, bay bayan arkadaşlarımız var onlar da bilirler, hukukun üstünlüğü ilkesi Türkiye Baroları'nın çabalarıyla anayasa değerini almıştır, tıpkı seçimlerde istikrar ve adalet diyen anayasa kuralını, Anayasa Mahkemesi'nin kararlarından alıp Anayasaya geçirdikleri gibi. Ama yapılanlar unutuluyor, her zaman

söylüyorum, biz değerbilir bir ulus olsaydık, Büyük Atatürk'ün değerini bilirdik, kusura bakmayın.

Bu noktada önce hukuk devleti gerçeği ile ilgili bazı temel noktaları sizlere yüzeysel olarak belirtmek istiyorum. İlkel toplumlardan uygar toplumlara uzanan gelişim çizgisinde en önemli aşamayı birlikte yaşamamanın çatısı, ülkeyi ve insanı kapsayan bir insan ve hukuk kurumu niteliyle “devlet” oluşturmuştur. Toplumla özdeşleşerek somutlaşan örgütün, yapının siyasal bağlamdaki adı olan devlet giderek nitelik değiştirerek polis devleti, kanun devleti evresinden sonra “hukuk devleti” düzeyine gelmiştir. Ülkelerin ve ulusların adını taşıyan devletler ayrı yönetim biçimleriyle çabalarını sürdürmektedir. Bilgi, uzay çağı olarak anılan zamanımızın devletleri özellikle asgari ve ekonomik güçleriyle öne çıkmakta, temellerini oluşturan insanî ve hukuksal değerleri kendi çıkarları ölçüsünde önemsemektedir. Yaşanan gerçekleri olduğundan başka göstermek olanağı bulunsa da tümüyle yadsımak düşünülmez. Uluslararası örgütlerin bile çözümünde yetersiz kaldığı sorunlar, başta savaş olmak üzere, gözetilirse devletlerin hukuksal yönden doyurucu bir nitelik taşıdıklarını savunmanın ne kadar güç olduğu anlaşılır. Dillerden düşmeyen demokrasi amacı, yönelişi, açılımı değişik nedenlerle özürlü sayılacak durumlar sergilemekte, özlenen ama ağır bedellerine karşın ulaşılmayan bir yükseklik olarak kalmaktadır.

623 yıllık Osmanlı İmparatorluğu’nu yıktıktan sonra demokrasiyi yaşama geçirmek için kurulan cumhuriyetin yapısal özellikleriyle bir hukuk devletini amaçladığı açıktır. Anayasanın 2. maddesinde belirtilen nitelikleriyle öngörülen de hukuk devletidir. Gerçekleşmesi için çalışılan, devrim ve darbe nitelikli olaylarla biçimlendirilmeye uğraşılan da hukuk devletidir. Erkek ayrılığı, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, yargıç güvencesi, hak ve özgürlükler güvencesi, yönetimin yasallığı, aykırılık ve zararlar için devletin akçalı sorumluluğu ilkeleriyle özetlenebilecek, daha başka ekler de yapılabilecek özellikleriyle hukuk devleti yurttaşları tam eşitlikle kucaklayan halk demokrasinin adı olduğu kanısındayım. İnsanlık onurunu üstün tutan anlayışı temel edinen yapı, evrensel bir ölçüt olan hukukla dokunup düzenlediğinden bu adı almaktadır. Öbür ülkelerin durumu bizi bugün için ilgilendirmiyor. Bilimsel bağlamda ve ayrıntıda söylenecek çok şey

bulunmakla birlikte bugün ve bu etkinlik için özetle değinerek kendi durumumuzu ele almak en uygun yöntem olacaktır. Hukuk devleti, sosyal adaleti ve sosyal uyumu tam olarak sağlayamadığı için bunlardan herkesin yararlanması ve insanca yaşamayı amaçlayan sosyal hukuk devletine geçildiği de unutulmamalıdır. Hukuk devletine verilen önemi Anayasasına yansıtan ülkeler içinde Federal Almanya başta gelmektedir. 1949 tarihli Federal Anayasa'nın 28. maddesi "Federal devletlerdeki anayasa düzeni cumhuriyetçi, demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine uygun olmalıdır" açıklığını içerirken 79. maddesi de bu ilkeleri değiştirmeyi parlamento çoğunluğunun yetkisi dışında tutarak güvenceye almıştır. Türkiye'de Anayasa'nın 10. ve 42. madde değişikliğiyle amaçlanan gidişin Anayasa Mahkemesi kararıyla önlenmesi bu tür bir güvencenin olmadığını ortaya koymaktadır. Yerel seçimler sonrası ele alınacağı belirlenmiş Anayasa Taslağı ile şimdiki güvencelerin bile kaldırılacağı olasılığı güçlü görülmektedir. İnsan hakları çağı olarak da adlandırılan günümüz dünyasında hukuktan kaçınmanın, hukuka karşı çıkmanın, hukuksuzluğun yeğlenmesi hukuka ne ölçüde yaraşır olunduğunun göstergelerinden biridir.

Hukukun üstünlüğü ilkesini yaşama geçirerek her işlem ve eyleminin hukuka uygunluğu koşulunu gözeten devlet, genelde hukuk devletidir. İnsan hakları adaletin kaynağıdır. Adalet de devletin, hatta dünyanın temelidir. Hukuk insan haklarından türetilir, yasalar da hukukla üretilir. Adaleti gerçekleştirme görevini hukuku uygulayarak yerine getirmeye çalışan yargı organı, hukuk devletini canlandıran, hukuk devletinin simgesi sayılan bir kurumdur. Hukuk devleti hukukçu devleti, yargıçlar devleti değildir. Hiçbir kişi ve kurumun hukukun dışında ve üstünde olmadığı, kuralları yaşam gerçekleriyle gereklerine uygun, yaptırımları çağdaş, yargı organları gerçekten bağımsız olan devletin hukuksallığı tartışılmaz. Çelişki, aykırılık, sakınca bozukluk, kötülük, haksızlık, adaletsizlik vd. tüm sorunların hukukla çözümlendiği, anlaşma ve barışla sonuçlandığı, son sözü yargının söylediği devlet olarak da tanımlanabilir. Hak aramanın ve savunmanın kutsallığı benimseyen devlet olduğunu söylemek de gerekir. Yöntemlerin hesap verdiği, seçmenin hesap sorduğu, sorumluluğun ve denetimin, işlerliğin ve geçerliğin doğal koşulu sayıldığı devlet, gerçek hukuk devletidir. Demokratik devingenliğin her dalda ve alanda yeğlendiği, demokratik geleneklerin egemenliğini

kurduğu devlettir. Yönetim hukukla kotarılacağından din dışıdır, dinsel değil, laiktir. Baskıcı değil, özgürlükçüdür. Çağın toplumsal gereksinimlerini doyurucu yanıyla da kuşkusuz sosyaldir.

Yazılmasına katkı verdiğimiz Anayasa Mahkemesi kararları yönünden de niteliğini çizebiliriz. Yasaların üstünde yasa koyucunun da uymak zorunda bulunduğu evrensel ve üstün hukuk kurallarını gözetken; devletin her organı üzerinde hukukun mutlak egemenliğini sağlayan; insan haklarına ve özgürlüklere saygılı bir düzen kurarak bunları koruyup güçlendirmeyi, yaygınlaştırmayı, hukukun üstünlüğü ilkesine özenle uyarak tüm işlem ve eylemlerini hukuka uygun yürütmeyi ve bağımsız yargının denetimine açık tutmayı görev bilen; güvenceli ve adaletli bir yapıyı başlıca erek ve amaç edinen çağdaş içerikli bir anayasası bulunan; hukuku yadsıdıkça ve hukuk dışına çıktıkça geçersiz kalacağını, hukuka bağlı kaldıkça daha çok onurlandırılacağını bilen; hiçbir ayırım gözetmeden ve ayrıcalık tanımadan tüm bireylerimi tam eşitlikle kucaklayan; hiçbir haksızlığa ve sömürüye olanak tanımayan; hukuka aykırı tutum ve durumlardan kaçınan; hukuksallıkta örnek ve öncü olmak bilinciyle ilkelerden ödün vermeyen devlet hukuk devletidir. Sözle “Hukuk devletiyiz” demekle, hukuk devleti olunmaz. Söylem ve eylem birlikteliği, uyumu bulunmadıkça kimse inanmaz. Hukuk devletinin dayanağı hukuka içtenlikle bağlı yöneticiler, bilinçli yurttaşlardır. Bu nedenle örgütlenme, siyasal partilerin, özellikle muhalefetin varlığı, özgür seçimler, mahkemelerin bağımsızlığına bağlanan yargıçların bağımsızlığını kapsayan yargıç güvencesi gerçekte halkın güvenceleridir.

Yüzeysel yaklaşım sayılabilecek bu özet değerlendirmelerle kendi görüşlerimi de yansıttığımı sanıyorum. Ülkemizde olanlar ve olmayanlar belli. Ulusal hukukumuzun kaynağı kendi anayasamızdır. Anayasa'nın durumu ortadadır. Yürürlüğe girmesinden günümüze değin 15 kez yama yapıldı, neredeyse değiştirilmeyen pek az kuralı kaldı. Bizim hukuk devletimizi bizim anayasamız oluşturuyor. Yenisinin nasıl olacağına ilişkin açıklamalar, sayfa uçları var. Yansız olması gereken kimi yetkili ve sorumlular yanlı konuşmalarıyla, üstelik gözdağı verircesine anayasa hazırlıklarını duyuruyor. Bu ortamda nelerin olması ve olmamasını belirtip vurgulayarak sorunu güncelleştireceğimi, daha kolay algılanmasını sağlayacağımı umuyorum. Hukuku

benimseme ve özümseme, hukukla yaşamayı koşul sayma, hukukçu yetiştirmeye önem verme, hukuk kurallarına uymayı en doğal yurttaşlık gereği bilme, hak ve özgürlükler dengesiyle yükümlülükleri karşılıklı yerine getirme duyarlığı hukuk devletinin oluşumunda aranacak kimi olgulardır.

Çok dilli, çok dinli, çok ırklı, çok hukuklu bir yapıdan, onur ve erdem sayılan hak ve özgürlükleriyle yurttaş kılınan insanımız padişah-halifenin kulu-kölesi olmaktan kurtuldu. Ümmet durumundaki tolum ulus düzeyine çıkarılarak devletin sahibi yapıldı. Varlığını korumak için en sağlıklı güvenceyi aramak durumunda kalan insanımız hukuka sarılarak yaşamını düzenlemektedir. Bu nedenle hukuk devletinin değerini giderek daha iyi anlamaktadır. Yurttaşın anlayışına uygun tutum ve davranış sergileyip izlemezse, sürdürmezse hukuk devleti sözde kalır. Bir ad olmaktan öteye geçemez. Dinci akımlar, inanç sömürüsü yoluyla çok hukukluluk peşinde koşanların yanılığısı ağırdır. İnanç bağı ülkemizde herkesi birleştiremez ama ulus bağı bu topraklar da yaşayan herkesi kapsar, kucaklar ve birleştirir.

Bu açıklamalardan sonra şimdi ben, hem zamanı gözeterek hem de güncelleştirip daha canlı kılmak için buraya gelirken çala kalem not ettiğim ne olmazsa hukuk devleti oluruz, hepimizin oradan çıkarması gereken olmazları kısaca size belirtmek istiyorum ve böylece zaman dolsun.

Bizdeki yapıya göre genelde hukuk devletinde neler olmaz diyerek kimi durumları sıralayalım:

- * Hukuk devletinde; feodal yapı sürdürülmez. Aşiret, mezhep, tarikat bağı gözetilmez. Cemaat ağırlığı yaşanmaz.
- * Yasama organı Anayasa'nın kendine kapalı alanına girmeye ve sınırını aşmaya çalışmaz. Herkes andına bağlı kalır. Siz benim bu okuduklarımdan olmayanları gayet rahat çıkaracaksınız. Bunlar canlı örnekler olduğu için de uzun uzun anlatıp bilgi ayrıntılarıyla başınızı ağrıtmadan sonuca varmış olacağız.
- * Anayasa değişikliği halktan kaçırılarak yapılmaz.
- * Cumhurbaşkanı, “*Anayasa bir kez delinsin ne olur?*” ve “Benim memurum işini bilir” diyemez.
- * Cumhurbaşkanı fazla olan anayasal yetkilerini kullanırken “Sizden-

bizden” ayırımına girmez. Cumhurbaşkanı seçilmekle ayrıldığı partisinin militanı gibi çalışmaz. Anayasa Mahkemesi’ne üye atarken yandaşlık gözetmez ve koşulları uymayan üyenin göreve başlamasını haklı olarak önleyip Anayasaya uygun üye seçilmesini isteyen Başkan için -Sayın Cindoruk biliyor- “Ona öyle birisini göndereceğim ki, bin kere pişman olacak” diyemez.

- * Denetleme kurulları yetki ve görev verenin kişisel istemlerine göre değil gereklere uygun çalışır. Kurullar dost-akraba, yandaş yığınakları değil etkin kamu birimleri olarak oluşturulur.
 - * Cumhurbaşkanı Başbakanın önüne Anayasa atmaz.
 - * Yasama dokunulmazlığı kötüye kullanılmaz, sınırlanır.
 - * Yasama organında milletvekillerinin konuşmaları engellenmez. Denetim yolları en etkin biçimde çalıştırılır. Çoğunluk baskısı yaşanmaz.
 - * Anayasaya uygunluk denetimi yapan mahkemenin yetkileri sınırlanıp görevi güçleştirilmez. Kapatılması için nitelikli çoğunluk gerektirecek biçimde iktidar partileri anayasa değişiklikleriyle kayırlmaz.
 - * Erklar ayrılığı ilkesine özen gösterilir. Yargının çalışmalarından yakınılmaz ve yargıya sataşılıp saldırılmaz. Göstermelik yargılama ve biçimsel yargı olmaz. Hukuk siyasallaştırılmaz. Yargı kararları etkisiz kılınmaya çalışılmaz ve yargıya karşı direnme düşünülemez. Kira yasası örneği; 1963’ün Mart ayında iptal edilen Kira Yasasının 2. ve 3. maddeleri 46 yıl geçmesine karşın yeniden yürürlüğe konularak yenileşmiş, yenilenmiş değildir.
- Dikkatinize sunuyorum. Yasama organı anayasal gereklere saygı göstermezse, siz sade yurttaştan nasıl bir bağlılık bekleyeceksiniz?
- * Seçimler, yargı, yönetim ve denetimi dışında tutulamaz. Görevli kurulların kararlarına karşı çıkılmaz.
 - * Af enflasyonu olmaz, af yasalarıyla diploma verilmez.
 - * Hukuk devleti güvenceler devletidir. Kimse endişe içinde yaşamaz ve “*Kapım ne zaman çalınacak, beni ne zaman, nereye götürecekler?*” kuşkusu içinde olmaz.
 - * Faili meçhul cinayetlerin aydınlanması ve dâvaların sonuçlanması yıllar almaz. Suçlular yakalanıp yaptırımları belirlenmedikçe başta yetkili ve sorumlular olmak üzere herkes suçlu sayılır.
 - * Seçmenlerin oylarını etkileyecek biçimde armağan, yardım ya da başka yol ve yöntemler uygulanmaz. Siyasal partiler gelir ve giderlerini adaylarla birlikte kamuoyunun denetimine açar.

- * Demokrasilerde siyasal partilerin ayrıcalığı yoktur. Anayasa ve yasalar çerçevesinde çalışırlar; kendilerini bu çerçeveye sokmak isteyen yargı organlarına karşı direnişe geçmezler.
- * Hukuk devletinde, hukuka karşı olan iktidar da, muhalefet de hukuk dışı sayılır. Başbakan yargı organlarına çatmaz.
- * Hukuk devletinde iktidar saltanatı, parti lideri sultanı olmaz.
- * Barolar vesayet altında bulunmaz.
- * Üniversitelerin özerkliği sınırlandırılarak sözde kalmaz.
- * Hukuk devletinde sanatın içine tükürülmez. Halkın sağlığı ile kimse oynanmaz.
- * Belediyeler, parti karargâhı gibi çalışmaz.
- * Zorunlu din dersleri olmaz.
- * Devlet emeklisine, hastasına, işsizine, özürlüsüne, kimsesine, çocuklarına ve hayvanlarına şefkatini esirgemez.
- * Devleti soyanlarla ya da sakıncalı olanlarla asla gurur duyulmaz.
- * Başbakan ülkesini pazarladığını söyleyemez ve yurttaşını azarlayamaz. Basın özgürlüğüne karşı çıkmaz, ağız dalaşına girmez, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nı alaya alamaz.
- * Silahlı Kuvvetlere saldırılmaz.
- * Medya sorumsuz davranamaz.
- * Askerin başına çuval geçirilince iktidar ve ilgililer görevde kalmaz.
- * Asker ve sivil görevliler, görev özelliklerinden kaynaklanan gerekler dışında eşitliği bozan ayrıcalıklarla donatılamaz.
- * Yönetimin hiçbir işlem ve eylemi yargı denetimi dışında bırakılamaz.
- * Yabancılarla herhangi bir nedenle ayrıcalık tanınmaz.
- * Yöneticilerin çocukları askerlikten bağışık tutulamaz. Ticaret ilişkileri açık ve dürüst olur.
- * Devlet yurttaşını dinlemez ve dinletmez. Yasal durumlar gelişi güzel nedenlere dayandırılmaz.
- * Seçmenler sadakayla doyurulmaz, seçmenlerin onuru ile oynanmaz. Siyasal transferler ahlak değerlerini ve ilkeleri unutarak gerçekleşmez.
- * Hükümet sözcüsü aykırılıklar için bir yıl sonra konuşmaz, konuşması da sonuçsuz kalmaz.
- * Bir devlet gerçek hukuk devletiyse, işkence insanlık suçu olarak bilinir, söylentisi olmaz, sözü edilmez.
- * Kendi hak alma, kıyım, görevi kötüye kullanma suçu işlenmez, zamanaşımına sığınılmaz ve soruşturmalarda kovuşturmalarda zamana-

şımına uğratılmaz.

- * Hukuk devletinde, “Biz yargıya güvenmiyoruz. Danıştay, ikinci bir Anayasa Mahkemesi oldu” türünden sözler kullanılmaz. Başbakan savcılığa soyunmaz. Adalet Bakanı yetkilerini siyasal anlayışına ve yanına göre kullanmaz. Hiçbir savcı soruşturma terörü estirmez, kolluk güçleri yanlı davranmaz. Yargı bağımsızlığına hiçbir nedenle gölge düşmez ve yargı asla bağımlı olmaz.
- * Yasama organında sorular yanıtlanır, geçiştirilmez, baştan savılmaz, karşılıksız bırakılmaz.
- * Suçlar giderek artmaz, azalır.
- * Ekonomik sorunlar, “*Hamdolsun!*” denilerek umursamazlıkla karşılanmaz, etkin önlemler zamanında alınır.
- * Yaşamın her alanı, özel-resmi, çalışma, emeklilik, güven içinde ve güvenceli olur.
- * Orman ve arazi yağması olanaksızdır.
- * İktidar sayısal çoğunluğuna güvenip ulusu ve muhalefeti anayasa değişikliğiyle korkutamaz, her istediğini her zaman yapamaz.

İçtenlikli kanım, tam bir hukuk devleti yoktur. Gerçek bir hukuk devleti yalnız yasaları ve hukukun evrensel ilkelerini yansıtır yaşama geçiren biçimsel uygunlukta değil, özde koşulsuz erkler ayrılığı, yargının tartışmaz bağımsızlığı, adaletin kuşkusuz gerçekleşmesini sağlayan yargı düzeni, siyasetin denetlenmesi, devletin sorumluluğu olgularıyla gerçekleşir. Ülkemizde gerçek bir hukuk devleti yoktur. Yargının bağımsız olduğu savunulamaz, söylenemez. Bir siyasal aşama olan hukuk devleti bugün içinde bir özlem olmaktan öteye geçememiştir. Hukuk devleti olsaydı dillendirilen yakınmalar duyulmaz, bugünkü durumlara düşülmezdi. Yıllardır çabalanan oluşumun gerçekleşmesi için adam gibi devlet adamlarına, hukukçudan çok hukukun değerini bilen, hukuka bağlı yöneticiler gerekir. Sorunu kavramak için ilgili organlara, kurum ve kuruluşlara, yöneticilerine bakmak yeter.

Her alanda kendi kendinin olma, bağımsızlık, özgürlük, ulusal egemenlik, eşitlik yaşamsal öğeleri cumhuriyetle gerçekleştirdiğinde cumhuriyet, hukukun kaynağı, hukuk da cumhuriyetin bilimsel açılımıdır. Cumhuriyet hukuku, hukuk devletinin dayanağıdır. Saygılar sunarım.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, Sayın Başkanımıza çok teşekkür ediyorum. O kadar güzel özetledi ki ve dertlerimizi o kadar veciz biçimde dile getirdi ki, artık üstüne eklenecek başka bir şey bulamıyorum. Çok teşekkür ederim, ayrıca süreye olan bağlılığını, Moderatör olarak ayrıca teşekkürle karşılıyorum.

Efendim, saat 16.30'da oturumumuzu kapatacağız, şimdi sorular ve yanıtlar bölümüne geçiyoruz. Sizlerden bir istirahatım var, panelistlere sadece soru sorunuz, kendi düşüncelerinizi bir korsan bildiri şeklinde dile getirmeyiniz. Burası karşılıklı tartışılan bir parlamento ya da ona benzer meclis değil. Burada üç değerli panelistin düşüncelerinin içinden tereddütle karşıladığınız konuları sadece soru ile belirtip yöneltmenizi rica ediyorum. Aksi takdirde toplantıyı kapatırım efendim, onu da dikkatinize sunarım. Şimdi, arkadaşlar, sayın konuklarımız kime soru sormak istiyorlarsa onu belirtip, kendi kimliklerini de söyledikten sonra soruyu sorsunlar. Buyurun efendim.

E. General ARMAĞAN KULOĞLU (Orta Doğu Stratejik Araştırma Merkezi- ORSAM)- Sayın Yekta Güngör Özden'e sormak istiyorum. Mevcut şartlar itibariyle, yaşadığımız durum göz önüne alınarak yeni bir anayasa yapılmasını veya anayasa değişikliğinin sağlıklı bir şekilde yapılabileceğine inanıyor musunuz? Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Sorudan sonra, soru yöneltilen panelistimiz cevap verecek.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Efendim, Anayasa ta Fatih Kanunname-si'nden, Kanuni Süleyman'ın düzenlemelerine, 1808 Senedi İttifak'ına, 1839 Tanzimat Fermanı'na, 1856 Islahat Fermanı'na, Kanuni Esasi, İkinci Meşrutiyet, 1921/85, 1923/364, 1924/491 nolu Anayasalara, gelin 334/61 ve 2709. Bu anayasaya kadar uzun bir deneyimimiz, geçmişimiz var. Bir Anayasa yapmayı, biz 1876 Anayasasını, Belçika Anayasası'ndan örnek alarak yaptık. Anayasa Mahkemesi'ni, Federal Anayasa Mahkemesi'ni örnek olarak kurduk. Deneyimimiz var, bir anayasayı çok güzel yapabiliriz, ama anayasayı yapmak için gerekli koşullar mevcut değil; savaş yok, olağanüstü bir durum yok. Zaten, demin bir arkadaşımız söyledi, ama galiba "13" dedi birisi, 1982'den bu yana 15 kez yama yapıldı. O bakımdan günümüzün koşullarında

değişen maddeleri, onun değişme amaçlarını gözetirsek, yeni bir anayasa yapmanın güncel hiçbir zorunluluğu yok. Bir yeni anayasa yapılabilir, demin söylediğim koşullarla ya Anayasanın 170. maddesine bir ek yaparak Anayasa için geniş katılımlı bir kurucu organ oluşturarak, yahut da 175 devrim yasaları, acele söylüyorum zaman almayayım diye, olabilir, o bakımdan da gözetilecek birçok koşullar vardır, onu kuracak, ortaya çıkaracak insanların toplumun her kesiminden alınması gibi, ama bugün için öyle bir zorunluluk, öyle bir ivediliği gerektirecek zorunluluk yoktur.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim efendim.

Sorular? En arkadaki beyefendiye verelim mikrofonu. Herkes sırayla efendim, hukuk devletinde yaşıyoruz.

BATUHAN ŞAHİN (Başkent Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Topluluğu Başkanı)- Benim öncelikle sormak istediğim şu: Bir ülkenin yargı sisteminin belli bir ideolojisi olur mu?

OTURUM BAŞKANI- Kime yöneltiyorsunuz soruyu?

BATUHAN ŞAHİN- Hocalarımın cevaplayabilecek olana, en vakıf olana, Süheyl Bey olabilir, Sayın Türkiye Barolar Birliği Başkanım veya Yekta Başkanım olabilir.

Ve belli dış çevreler tarafından eğer yargı ideolojisi sahipse, bu ideoloji değiştirilmeye çalışılabilir mi? Birinci sorum bu.

İkincisi şu olacak: Hani biz bugün Ankara'dayız ve seçkin bir ortamda, Başkent Üniversitesi'ndeyiz. Anadolu'ya baktığımız zaman, yargının her alanında, acaba oluşabilecek baskıların altından yargı mensupları - işte yargıçlar olabilir, savcılar olabilir- bu noktada ne gibi bir tutum sergilemeleri gerekiyor olabilecek baskılara karşı? Çünkü hukuk devleti düzenini bozmaya çalışacak en büyük unsurun dış baskılar olduğuna inanıyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Evet efendim, birinci soruyu herhalde Sayın Batum, ikinci soruyu Sayın Özok cevaplayabilir. Buyurun.

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM- Sevgili arkadaşım, şu konuda bir kere kafamız rahat olsun; Türkiye'de aşağı yukarı 10-15 yıldan beri, farklı bir sistem yerleştirilmek istenildiği için, buna çok inanıyorum, Türkiye'deki bütün kavramlar bilinçli olarak, isteğe bağlı olarak çarpıtılıyor, içeriklerinden arındırılıyor, yavaş yavaş içeriksizleştiriliyor, çünkü amaç, onların yerine yeni kavramlar getirmek. Mesela, biz şunu tartışıyoruz: Anayasaların ideolojisi olur mu, olmaz mı? Yargının ideolojisi olur mu, olmaz mı? Şimdi bu ideolojiden ne anladığınıza bağlı veya ideolojinin ne olduğuna bağlı. Tabii ki anayasaların da, yargının da -eğer ideolojiden şunu anlıyorsanız- ideolojisi olmaz; diğer bütün ideolojileri dışlayan, dogmatik, donmuş, birtakım fikirler, determinist birtakım fikirler dizisine dayanıyorsa ve diğer ideolojileri dışlayan, tabii ki bu demokratik olmadığı için ne anayasanın, ne yargının böyle bir ideolojisi olamaz, olmamalıdır da. Ama unutmayın ki, demokrasi fikri de sonuç itibarıyla bir ideolojidir. Dolayısıyla hiç ideolojisi olmaz demek, demokrasi de olmayacak anlamına gelir. Dolayısıyla, eğer diğerlerini dışlamayan, demokratik, donmuş olmayan, kalıplaşmış olmayan, bir düşünceler, değerler sistemini kastediyorsanız, her anayasanın da, dünyadaki, her yargı sisteminin de bir ideolojisi vardır. Demokratiklik, laiklik, çoğulculuk, hukukun üstünlüğü de bu anlamda baktığınız da bir ideolojik gerçeği ve tercihi yansıtır. O bakımdan, sakın şuna inanmayın: “*Efendim, anayasanın ideolojisi olmaz.*” Evet, yani, Atatürk olmaz veya Atatürkçülük olmaz, eğer Atatürkçülüğü donmuş, diğerlerini dışlayan, kesinlikle diğerlerine izin vermeyen kalıplaşmış ideoloji olarak algılıyorsanız, o zaman tabii ki anayasa ve yargı da buna dayalı olmaz. Ama Atatürkçülük böyle bir ideoloji olmadığı için, demokrasiyi, laikliği, bizzat bu değerleri içerdiği için, buna dayalı bir ideoloji bana göre olabilir, çünkü tekrar söylüyorum, hiç buna inanmayın, kolaycılığa, “*efendim ideolojiye dayanmaz*”, demokrasi de bir ideoloji, laiklik de bir ideoloji, çoğulculuk da bir ideoloji dolayısıyla o zaman anayasa yapamazsınız, zaten hiçbir şey olmayacaksa, anayasa yapmanız mümkün değil. O bakımdan bunlar, ilkeler ve değerler sistemidir ve dünyanın her ülkesinde, her anayasasında bir değerler ve ilkeler sistemi vardır.

OTURUM BAŞKANI- Evet, teşekkür ederim. Çok kritik bir soru olan ikinci soruya cevap verelim.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- Evet çok kritik bir soru, gerçekten, ben anladığım kadarıyla genç arkadaşımız, “özellikle yerel mahkemelerde, Anadolu’da görev yapan yargıç ve savcıların, özgür, bağımsız, hep söylediğimiz ve dillendirdiğimiz anlamda, bir yargı bağımsızlığının olanaklarından yararlanıyor mu, bir baskı var mı?” diye sordu; yanlış mı anladım? Tamam.

Şimdi, bütün eleştirilerimize, bütün eksiklerimize, bu konudaki noksanlıklarımıza karşın, şunu söyleyebilirim: İşini iyi yapan, işine bakan, yürekli, demin saydığım nitelikleri kendi kişiliğinde bütünleştirmiş, yargıç ve savcılar kolay kolay kimse yıldırılmaz; buna kesinlikle inanıyorum. Hele hele, yerel mahkemedeki yargıçların dışında, yüksek mahkeme yargıçları, yani Danıştay, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay üyelerinin asla ve asla bir sorunu yok, onların kendi vicdanları, kendi kanaatleri ve önlerindeki dosyanın dışında hiçbir siyasal baskı, ya da hiçbir baskının olabilmesi mümkün değildir. Yerel yargıçların, biraz önce sayın üstatlarımızın çok net ortaya koyduğu, özellikle Sayın Cindoruk’un ortaya koyduğu, Türkiye’deki yüksek hâkimlerin, savcılarının yapısı, onun bağımsız bir sekretaryasının olmaması, hepsinden önemlisi Teftiş Kurulu’nun doğrudan doğruya sayın bakanların iki dudağının arasında olması gibi yargı bağımsızlığıyla bağdaşmayan bu ilkeler ortada duruyor, bu kavramlar ortada duruyor. Bunları göz ardı etmek mümkün değil, ama bütün buna rağmen, demin söyledim, yine tekrar ediyorum, işini iyi yapan, hukuk içerisinde, cesur, yürekli yargıçların çok fazla siyasal iktidarın etkisi altında kalabileceğini, ben kendi adıma kabul etmiyorum.

OTURUM BAŞKANI- Evet teşekkür ederim. Buyurun efendim.

KEMAL ATEŞ (Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilgisayar Programlama 1. Sınıf öğrencisi)- Söz hakkı için teşekkür ederim. Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye 1. İktisat Kongresi, 1922 Şubatta gerçekleşen, 1923 Şubatta gerçekleşen, sonrasında...

OTURUM BAŞKANI- Anlaşılmıyor, anlaşılmıyor efendim, mikrofonunuzu biraz daha yaklaştırır mısınız?

KEMAL ATEŞ- Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilgisayar Programlama,

OTURUM BAŞKANI- Tamam, tamam orayı anladık,

KEMAL ATEŞ- Devlet Planlama Teşkilatının planlamalarında, kalkınma planlamalarında okudum, 1. Türkiye İzmir İktisat Kongresi'nde, sonrasında 1. Türkiye İstanbul İktisat Kongresi'nde yeni yaklaşımlar, yapılanmalar olmuştu, özel teşebbüse dayalı bazı alanlar devlete bağlanmıştı. Sonrasında, günümüz Türkiye'sinde ülkemiz toprakları yabancı tüzel şahıslara verilmekte. Benim sorum şu: Geçenlerde bir köşe yazısında, Osmanlı döneminde...

OTURUM BAŞKANI- Kime efendim sorunuz? Sorunuz kime?

KEMAL ATEŞ- Bu arada sorum Sayın Barolar Birliği Başkanımıza, Osmanlı Döneminde, Osmanlı'nın ileri gelenleri Malta'ya gönderilmişti, Malta sürgünlerinden sonra Sevr oldu, Ergenekon'dan sonrasında neler olacak? Eğer bunu bilebilirsek, ileri görüşlü adama dava açılmaz; bunu da belirtmek isterim. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, söylediklerinizi tercüme ediyoruz,

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- Çok teşekkür ediyorum, ben tekrar edeyim de, ses hakikaten çok kötü, böyle yankılanarak geldi, alamadık, onu için yanlış cevap vermiş olmayayım. “*Ergenekon davasından sonra ne olacak?*” dediniz öyle değil mi? Vallaha, yani burada Ergenekon'a girmeyelim, girersek çıkamayız, çünkü kendileri de işin içinden çıkamadılar. Kapatma davasında da, Ergenekon davasında da, 367 davasında da ya da başka bir davada da, biz başından beri, sadece şunu söyledik değerli arkadaşlar, Türkiye Barolar Birliği'nin duruşu hep şu oldu: Kuşkusuz Türkiye'de yargılama olacaktır, herkes hakkında iddia ve isnatlar olacaktır, herkes hakkında suçlama olacaktır, bir koşulla, bugüne kadar bizim savunduğumuz ilkeleri zedelememek koşuluyla; nedir onlar? İşte bir tanesi, son dönemlerde, ceza hukuklarında çok önemli bir biçimde dillendirilen, lekelenmeme hakkı. Yani siz bir insanı alacaksınız, sorgusuz, sualsiz, ne olduğunu, ne olmadığını bilmeden 7-8 ay tutacaksınız. Bunun adil yargılama koşullarıyla uzaktan, yakından ilgisi yok. Biz bunları dillendiriyoruz, bunları yapmayın diyoruz. Bunları söylerken, birilerinin ellerinde kara yok sizlerin devleti; “*siz çeteleri, siz odak noktalarını koruyorsunuz*”

gibi son derece sığ ve anlamsız yanıtları geliyor. Biz bu davada değil, Ergenekon davasında değil, bütün davalarda adil yargılanma koşullarının mutlaka oluşması, kendisini yargılayan yargıca mutlaka sanığın inanması lazım. Adil yargılanmanın temel koşullarından biri budur. Siz cezaevinde yargılama yaparken, onun altyapısını hazırlamak mecburiyetindedesiniz. Oraya insanlar çok rahatlıkla girip çıkabilmeli, oraya medya çok rahatlıkla girip çıkabilmeli, oraya savunmanlar istediği gibi girip çıkabilmeli. Siz, “*ben bunu yapamam, içeri giremezsiniz*”, diyemezsiniz, dersiniz, o zaman demin değerli üstatlarımın ve benim ve değerli Cindoruk üstadımızın söylediği ve Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun söylediği gibi hukuk devleti kitapların arasında kalır. Biz onun için diyoruz ki; Ergenekon davasının sonucunu kestirmek mümkün değil, çünkü kendileri de nereye varacaklarını bilmiyorlar. Bir tarafta tutuklular var, bir tarafta kovuşturması yapılanlar var, bir tarafta yeni yeni içeriye alınanlar var. Ben 38 yıldır avukatım, böyle bir dava görmedim ve ben bunları yaşadıkça, sıkıyönetim mahkemeleri yargıçlarından, oradaki komutanlardan özür diliyorum.

OTURUM BAŞKANI- Evet, teşekkür ederim. Bu soruya Sayın Başkanımız da bir şey ekleyecek.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Deneyimlerimizden kaynaklanan, onlara bağlı söyleyecek çok söz var. Ben de 47 yıl bu işin içinde çalışmış bir arkadaşınız olarak, sıkıyönetim mahkemelerinde, Genelkurmay Askeri Mahkemelerinde çalışmış bir arkadaşınız olarak, avukat olarak çok şey gördüm, bugün Basın Yasasında, Ceza Yargılama Yasasında, Ceza Muhakemeleri Kanununun özgün adı ve Türk Ceza Kanununda, yürütülmekte olan kovuşturmalara ve soruşturmalara ilişkin açıklamalarımızı içtenlikle yapmayı engelleyen kurallar var, biz onlara uymak zorundayız. Ancak, yalnız Ergenekon için söylemiyorum, bugün yakınmalar ortada. Demin değerli Birlik Başkanımız, “*Yüksek Mahkemelere ilişkin hiçbir kuşku taşımadığımı*” söyledi, ben ona tümüyle katılamıyorum. Bugün, Türkiye'de Yüksek Mahkemelerin çalışmalarından da yakınma olduğunu söylemek bir gerçekçiliktir. Her şey meydana, herkes, her şeyi tanıyor, biliyor, görüyor, izliyoruz da. O bakımdan, bağımsızlık bir bütündür; siz Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanı'nı süründürmeye çalışacaksınız, siz görevini yapmayan hâkime savcıya çatacaksınız, ama sizin işinize gelen doğrultuda davrananları

okşayacak, onları koruyacaksınız; böyle hukuk devleti, böyle yargı, böyle Adalet Bakanlığı da olmaz, açık açık söylüyorum.

O bakımdan, eğer Ceza Yargılama Yasasına ve Ceza Yasasına aykırı işlemler hangi soruşturmada sürerse, gizlilik kuralı bu kadar fütursuzca çiğnenirse, gizliliği çiğneyenler için, “*iktidar yanlısı*” diye hiçbir işlem yapılmazsa, yarınlarda, bakın yalnızca Ergenekon değil, büyük çukurlar açılır. Devlete güvensizlik başta olmak üzere vatandaşların siyasetçilere olan güveni de gider, demokrasi yara alır, anlatabiliyor muyum? Karanlıktan çıktık, bir daha o karanlığa girmeyelim, bir daha hukuksuz kalmanın sıkıntılarını yaşamayalım dileğindeyim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim efendim, yalnız tabii hepimiz hukukçuyuz, görülmekte olan bir dava hakkında burada, çok açık ve seçik eleştirilerde bulunmak hukuk etiğine ve yasaya aykırı; onu da sayın dinleyicilerden hatırlamalarını rica ediyorum, bilelim onu ve her iki değerli panelist de çok genel olarak, yargının aksaklıklarına değindiler, iki usta hukukçunun soruya tam girmeden, kenarından dolaşarak nasıl yanıt verdiklerini de bu şekilde arkadaşlar gördü.

SALONDAN- Hamdolsun teğet geçtiler.

OTURUM BAŞKANI- Evet, hamdolsun teğet geçmişler. Kız arkadaşlar niçin hiç soru sormuyorlar? Bir feminist olarak beni yanıltıyorsunuz.

HAKAN YÜREKLİ (Başkent Üniversitesi 2. Sınıf Hukuk Fakültesi Öğrencisi)- Öncelikle bizi bilgilendirdiğiniz için çok teşekkür ederiz, buraya geldiğiniz için.

Sorum, tecrübesinden mütevellit Sayın Yekta Güngör Özden'e olacak. Ülkemizde yıllardır sağ-sol, laik-anti laik, Kürt-Türk gibi ayrımlar yapılıyor ya da şöyle bir örnek verecek olursak; 1980'li yıllarda sorun olmayan türban şu an sorun, böyle şeylerin ülkemiz üzerinde sürekli bir kara bulutlar geziyor, bunun çözümü nedir, hep böyle mi devam edecek, ülkemiz hep böyle kara bulutlar içinde mi bulunacak? Teşekkür ediyorum.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Söyleyeyim. Tabii bizim bir yanlış anlamamız var, genelde demeyeceğim de, bir kesimde. Biz Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yalnız düşman çizmelerinin Anadolu topraklarından uzaklaştırılması gibi algıladık. Oysa Mustafa Kemal'in 1905'te arkadaşlarına anlattığı, Ali Fuat Cebesoy'un anılarında, 1908'de Bulgar Türkü olan Manilof ile yaptığı söyleşide ve 1919'da Mazhar Müfit Beye yazdırdığı notlarda özlediği bir şey var; "Bu topraklarda Cumhuriyet kurulmalıdır, bu topraklarda Latin harfleri kullanılmalıdır ve bu topraklardaki kadınlar tesettürden kurtarılmalıdır" dediği var. Yani yalnızca bağımsızlık, özgürlük, ulusal egemenlik değil Ulusal Kurtuluş Savaşı, uygarlığı ve çağdaşlığı kapsayan bir Türkiye aydınlanmasıydı ve Mustafa Kemal'in burada çok güzel bir sözü vardır: "*Türkiye Cumhuriyeti'ni Kuran Türkiye Halkına Türk Ulusu denir.*" Bakın, inanç ve soy ayrılığı gibi hiçbir ayırım gözetmeden, birleştirici, veciz bir formül.

Son yıllarda benim içten bir kanım, Avrupa Birliği Türkiye'yi kendi istediği gibi biçimlendirmek için, avucunda bir balmumu gibi ona biçim vermek için, Amerika Birleşik Devletleri de Büyük Ortadoğu Projesi'ni gerçekleştirmede kendi amaçlarına uygun en elverişli araç saydığı için, bizim bugünün İktidarı da, gene içtenlikle söylüyorum, bu siyaset değil, rejimin karşıtı bir anlayış, Türkiye'de rejimin yönetimine geldi, oturdu. Hepimizin kusuruyla oldu bu. Bunları da karşılıklı güvenceler birbirlerinde bulduklarından, Türkiye'yi değişik yönlerden yıpratıp zayıflatacak yapay sorunlara el atıyorlar.

Geçenler de bir yerde daha söylemişim, şimdi de söylüyorum, Amerika Birleşik Devletleri'nin Başkanları değişir, Amerika Birleşik Devletleri değişmez; bunu da bilelim. O bakımdan, bizim aramızda, hiçbir faydası yok, içimizde değerli arkadaşlarımızla, emekli olanlar, görevdekiler, 1989 Anayasa Mahkemesi Kararı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce de doğru bulundu. Onu yazan kurulun başındaydım, o zaman Başkan vekiliydim, biz her şeyi inceledik, biz inançlara saygılıyız, ama üniversite ve yükseköğretim kurumlarında, öğretim üyeleriyle öğrencilerin hangi inançtan olduğunu belirtecek biçimde simgeleşmiş, siyasal amaçlı örtüler kullanırlarsa, barış içinde yaşanması ve edinilmesi gereken bilgiden, biz dostluktan, kardeşlikten uzak kalırız. Bu bir direnmedir, bu bir siyasi ayaklanmadır, tıpkı denedikleri, Alevi-Müslüman, inanan-inanmayan, laik-Müslüman, Atatürkçü-

Müslüman gibi çirkin ayrımları son zamanlarda Kürtçülük kışkırtmasıyla alevlendirmek çabaları gibi. Dün Diyarbakır'da, Batman'da, Mersin'de olanları, İstanbul'dakileri düşünün, hepsi Türkiye Cumhuriyeti'ni Atatürk çizgisinden uzaklaştırmak içindir. Bu oyuna gelmemek de hepimizin hem insanlık borcudur, hem yurttaşlık görevidir.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, 5 dakikamız kaldı, ben pozitif ayrımcılık yapacağım, son iki soruyu iki hanım arkadaşına sorduracağım. Hanımefendi siz? Pozitif ayrımcılık, biliyorsunuz kadın-erkek eşitliği için mutlaka uyulması gerekli bir ayrımcılıktır, aykırılık değildir, efendim.

HAMDİYE ŞEN (Emekli Öğretim Görevlisi)- Benim sorum, öğretim üyem Süheyl Batum'a olacak. Ergenekon davası için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabilir miyiz? Çünkü iktidarın, bu yargının bağımsızlığının önünü kapadığı nedeniyle, gerekçesiyle.

İkinci sorum da, Özdemir Özok'a olacak. Cesur savcılarımız Deniz Feneri davası için ne zaman harekete geçecekler? Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM- Efendim, çok kısaca şöyle söyleyeyim: Tabii ki yürütülmekte olan bir dava, ama ben size Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bazı kararlarından yola çıkarak bunların sonuçlarını söyleyeyim. Bir, baştan tekrar söylüyorum, bizim hukukumuzda da Avrupa hukukunda da tutuklama bir istisnadır ve bir tedbirdir. Dolayısıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin birçok kararı vardır bu konuda. Demin de size iki tanesini söyledim, dedim ki, Yağcı-Sargın ve Mansur kararları. Bunlar, Türkiye'ye karşı kararlardır ve bunun üstüne birçok da Labita gibi İtalya'ya, İngiltere'ye birçok karar vermiştir. Bunlarda, çok net söylüyor, diyor ki "*bir insanı gözaltına almak için makul bir şüphe yeterlidir.*" Ama makul şüphelerle, iyi niyeti, İngiliz hukukunda samimi şüphesi, samimi kanaati, yeterli idi. "Hayır, samimi kanaat diye bir şey olmaz. Birtakım somut şüpheler olacak" diyor. "*Mutlaka aleyhinde bir yargılamanın kesin aleyhinde sonuçlanacağını açıkça gösteren deliller gerekli değildir, ama bir şüphe olacak*" diyor. Fakat tutuklamada daha ağır, bizde de "kuvvetli suç şüphesi" dediği, artık suç işlediğini gösteren, belli somut kanıtları

arıyor. Fakat tekrar söylüyorum, tutukluluğun devam etmesi için, bunu da yeterli görmüyor ve aynen diyor ki, aynen, şurada söylüyorum şimdi, herkes şey yapsın diye, “*Tek başına tutukluluğun, tutuklama için bazı delil ve ipuçlarının varlığı gerekli ve yeterlidir, tutuklama için. Ama bunlar tek başlarına tutukluluğun devamını baklı göstermek için yeterli değildir*” diyor. “*Tutuklamanın sürdürülmesinin neden zorunlu olduğuna dair ek delil ve unsurları da, yeterli derecede delil ve unsurları da ortaya koyman lazım*” diyor.

Oysa çok açık söylüyorum, bunu bir eleştiri için söylemiyorum, çok değerli yargıçlarımızın bunu göz önüne almaları için söylüyorum. Oysa burada, tahliye talebine ilişkin ret kararlarının gerekçeleri burada bende var, hepsi inanılmaz. Sadece suçun katalog suçlardan olması dahi, bir delil olarak, bir gerekçe olarak kullanılmış. Oysa bu hiçbir şey ifade etmez. Oradaki listede onların işlendiğinin kanıtlarını göstermesi lazım. Ama iki telefon dinlemeleri, şimdi genel telefon dinlemeleri korkunç, 15 ay sonra bir insanı gözaltına alıp, “*anlat bakalım Cumburiyet Kadınları projesinde ne arıyorsun?*” gibi, çok açık söylüyorum, bir dava şöyle sonuçlanır, böyle sonuçlanır, biz hiç karışmayı, baskı da yapamayız, herhangi bir değer yargısında da bulunamayız, ama yanlış söylenenleri ve olmuş bitmiş kararlar hakkında yanlış yapılanları aydınlatmak bizim görevimizdir. Bunların hepsi için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne gidilebilir. Kuddusi Okkır hayatını kaybetmiştir, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Fransa’ya karşı X kararında da daha sonra da, eğer tutuklama için veya davanın sürmesi için makul süreyi, dur bakalım, normal değerlendirmiyor, bunun tehlikesi var, o yüzden Fransa da 9 ay yargılamayı çok ağır buldu, “*Dikkat edin, olur mu 9 ay yargılama?*” dedi “Neden?” dedik, “*onun hayatını kaybetme şüphesi var*” dedi.

Son şunu söyleyeceğim: Soruşturmanın gizliliği, kanıt olup olmama, telefon dinlemeleri, Schenk Kararı, İsviçre vardır, buradaki, Hukuk Fakültesi’ndeki arkadaşlarımız için de söylüyorum, İtalya’ya karşı Kraksi kararı vardır, kim Kraksi? Betino Kraksi, mafya ile işbirliği yaptığından dolayı mahkûm olup, kaçtığı Tunus’ta ölen kişi. Yani efendim, suç işlemiş, işlememiş değil. Suçu işlediği kesin hüküm haline gelmiş bir kişi, ama telefon zabıtlarının gazetelerde yer almasından dolayı, gerekli özeni göstermediği gerekçesiyle İtalyan Hükümetini mahkûm etti.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nde bu soruşturmayı sürdüren savcıların tamamının sorumluluğu vardır. Aksi takdirde hangi soruşturmayı başlatmışlar, kimin hakkında ne yapılmış 19 aydır, ne yapılmış, tek tek bize sayabilmeleri lazım.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Fahri savcısının da, sorumluluğu var.

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM- Efendim?

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Fahri savcısının da sorumluluğu var.

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM- Ayrı, tek tek.

OTURUM BAŞKANI- Evet,

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM- Son şunu söyleyeyim efendim: Kanıt olup olmama, telefonda, yeni daha Satık kararı var, Türkiye'ye karşı Satık kararı, telefon dinlemelerini başka gerekçelerle de kanıtlarla da tamamlandığı için kabul ediyor, tamam diyor. Bizim Yargıtay'ın, 8. Dairenin son verdiği karara insanlar bakıyorum televizyonlarda diyorlar ki "*Çok yanlış bir karar, yanlış*" diyorlar. Oysa tekrar söylüyorum, meşhur Schenk kararına ve Satık kararına da bakın, madem Türk yargısına inanmıyoruz, Yargıtay'ın, 8. Dairenin verdiği bazı kararları eleştiriyoruz, Satık kararına da bakın, Türkiye'ye ilişkindir, bir casusluk yaptığı iddiasıyla burada mahkûm olan bir kişiye ilişkindir. Telefon dinlemelerini somut birtakım şeylere sebebiyet verdiği ve bunun gerekçeleri bulunduğu için kabul etmiştir, tek başına değildir.

Bunları söyleyeyim size, o yüzden bunlar için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurulabilecektir ve başvurduğu takdirde maalesef Türkiye açısından mahkûmiyetle sonuçlanacaktır.

OTURUM BAŞKANI- Çok açık efendim.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK- İkinci bölümü vardı ve soru şuydu: Deniz Feneri'yle ilgili, iddiayla ilgili Türkiye'de bir dava açılacak mı ya da o konuda savcılar ne diyecek diye. Doğrusu, çok rahatlıkla şunu söylemek isterdim, Türkiye'de Atatürk'ün tanımladığı, Cumhuriyetin

müeyyidesi olan savcılar var, hiç merak etmeyin, mutlaka açılacaktır. Ama üzülerek ifade etmek istiyorum ki, bu Ergenekon Davası şu ya da bu şekilde gündeme geldiği zaman siyasal iktidarın ve siyasal iktidarın temsilcisi Adalet Bakanının müthiş bir gerginliği oluyor, müthiş bir psikolojik rahatsızlığı oluyor, bunu anlamakta güçlük çekiyoruz. Ergenekon'da ne kadar keyifleniyorlarsa, ne kadar neşeleniyorlarsa böyle “*Deniz Feneri Davası*” dediğiniz zaman bir tuhaf oluyorlar.

Dün yaşadığımız bir olay oldu. Bu Ergenekon Davası'nın dosyasını bir biçimde bir siyasal partinin temsilcisi getirmiş, kendisine bir soru yönelttiler, dediler ki, “İşte dosya geldi ne diyorsunuz?” falan, o da cevap verdi, arkasından “*Ergenekon davasında bilgi sızması vardı, ne oluyor?*” falan dediler. İşte Sayın Yekta Bey Baro Başkanlığı yaptı, burada çok saygıdeğer avukat ağabeylerimiz var, üstatlarımız var, biz yıllardır bu işi yapıyoruz, durup dururken, hiçbir şey yokken, hiç yeri yurdu yokken, Sayın Bakan, “*Türkiye Barolar Birliği Başkanı yargıyı ve savcuları eleştireceğine bu Ergenekon davasından bilgi sızmasını avukatlar yapıyor, avukatlar için ne yaptı, lütfen onu söylesin*” diyor. Bu, orada kendisine sorulan Deniz Feneri davasının sonucunda verilmiş bilinçsiz bir cevap gerçekten. Neden? Çünkü Sayın Bakan, en az benim kadar, bize intikal etmeyen bir konu hakkında, bizim resen bir soruşturma yapmamıza olanak olmadığını bilir.

İkincisi, buradan iddia ediyorum ve yayınlıyorum, hangi savcı ve yargıç hakkında, Türkiye Barolar Birliği, geçmişte, bugün ve yarın şu savcı, şu avukat bunu yaptı diye, doğrudan doğruya yargıçların ismini vererek bir şey söyledi mi? Hayır, biz temel ilkeleri savunduk; bugün de savunuyoruz, dün de savunduk, yarın da savunacağız.

Buradan şuraya gelmek istiyorum: Yani bu dava çok rahatsız ediyor birilerini, yani o bakımdan, Deniz Feneri Davasıyla ilgili dava açılır mı, nereye gider, nasıl olur? Bu tespitlerimiz sonucunda bir karara varamıyorum. Yani Ergenekon'da çok cesur olanlar, bu söylediğiniz Deniz Feneri Davasında deminki söylediğim nedenlerle, ayak sürüyorlar, ama ne zaman dava açılır bilemiyorum; inşallah açılır.

OTURUM BAŞKANI- Evet, inşallah efendim, inşallah demek lazım.

Son soruyu bir hanımdan rica ediyorum, bir hanımdan, bayandan. Soru soracak bir cesur kızımız yok mu? Yok, buyur, bir erkeğe o zaman.

Av. ÖZDEMİR ÖZOK (Türkiye Barolar Birliği Başkanı)- Hocam, öyle söylemeyin, hanımefendiler anlattıklarımızı çok iyi anlamış.

OTURUM BAŞKANI- Evet, biz anlayamıyoruz o zaman.

ERDİ ÖZTÜRK (Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Öğrencisi)- Öncelikli olarak, okulumuza hoş geldiniz. Sayın Başkanım, öncelikle davanın savcısından bahsettik, olmaması gerektiğini söyledik. Davanın bir de avukatı var, avukat hakkında ne düşünüyorsunuz?

Onun dışında bir de Sayın Batum'a bir sorum var. Daha akademik bir dille, bize hukuk devletini, demokrasi sistemini anlatmaya başladı, ama Türkiye'de 85 yılın sonunda, halihazırda bunların konuşulması, bu kadar müdahalenin yapılmasını bir talihsizlik olarak gören birisi olarak şunu soruyorum: Bizden olduğu zaman "*Evet*" dediğimiz kimi kurumlar, özellikle 1980 sonrasında, RTÜK bizdense "*evet*" diyoruz, YÖK bizdense "*evet*" diyoruz, ama bizden olmadığı zaman "*Hayır*" demeye başlıyoruz. Bu bizim gibi, düşünenlerde bir algı sorunu değil mi? Yani kimilerimiz, kimi aydınlarımız, halkın kimi kesimi, demokrasinin ve hukuk devletinin ne olduğu konusunda bir bilinç sorunu yaşıyor mu, yaşamıyor mu? Teşekkür ederim.

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN- Ben hemen yanıtlamaya çalışayım delikanlı arkadaşımızın sorusunu. Bir kez, görülmekte olan bir davanın yasama organında bile eleştiri konusu, görüşme yapılamayacağına ilişkin Anayasanın 132. maddesinin açıklığı var. Buna karşın, davanın görüşülmesi niteliğinde de içeriğinde değil de, başka türlü bir yaklaşımla değerlendirildiğini söyleyen, günümüzün Başbakanı savcılığına, ana muhalefet lideri de Başbakan tarafından avukatlığına soyunmuş gibi gösteriliyor. Bunlar, siyasal yaklaşımlardır; benim ilkelikle, aymazlıkla karşıladığım, hoş olmayan atışmalardır. Bu siyasal söylemlerin değerlendirmesini yapmayı istemiyorum, herkes kendilerine yaraşır olan çabanın ve eylemin sahibidir; onu söylemek istiyorum.

Beri taraftan, bunca yıldır demokrasiyi yaşama tam geçiremememizin sıkıntılarını elbet yaşıyoruz. Bunun bir şanssızlık olduğunu söylüyorum, bunda da kusuru hepimizde buluyorum. Zaten çareyi birlikte üretmezsek, kusurları paylaşarak giderilmesine çalışmazsak, bütün çareler sonuçsuz kalır, bütün kusurlar devam eder.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, çok teşekkür ediyorum, oturumumuz Sayın Rektörümüzün kapanış konuşmasıyla sona erecek; Sayın Rektörüm buyurun.

Prof. Dr. SÜHEYL BATUM- Bir dakika, soruya cevap vermeyecek miyim? Özür dilerim Rektörüm, bu çok önemli, çünkü genç arkadaşın sorduğuna muhakkak cevap vermek lazım. Sayın Rektörüm biraz kusura bakmaz, bir-iki dakikayla muhakkak cevap vermemiz lazım, çünkü genç bir arkadaşımız buraya gelmiş.

Dediğin çok doğru, yalnız şöyle bir yanlış algılama olmasın, sende de olmasın: Burada olan insanlar, bazı kurumlara “Bendense evet, benden değilse hayır” demeyen insanlar ve dememesi de lazım. Ben hayatım boyunca, “*Berber Çoğulculuk*” diye, iki tane rapor yazdım ve iki defa da Anayasa hazırlanmasına yardımcı oldum. Bir tanesi Barolar Birliğiyle 2007 yılında, bir de TÜSİAD’ın 1992 yılında. Hepsinde bana göre çoğulculuğu oluşturan, hükümeti denetleyen “*checks and balances*” dedikleri kurumlar olmadan demokrasi olmaz; bağımsız bir yargı olmadan, demokrasi olmaz. O bakımdan, bunlar algılamaya göre değişmez, muhakkak ve muhakkak, bunları sağlamam lazım. RTÜK de -o gün de söylüyorduk- bağımsız ve özerk olmalıdır, bugün de olmalıdır. Hangi parti söylüyorsa söylesin, ama sakın şöyle bir algılamaya kapılma: Burada olan insanlar veya bizler kendimizden olduğunda kurumlara “*iyi*” diyoruz, kendimizden olmadığında “*kötü*” diyoruz, çünkü iktidar bunun özellikle zannedilmesi için, elinden gelen her şeyi yapıyor, böyle bir şey kesinlikle doğru değildir. Dediğim gibi, bunlar hepsi yazılı şeylerdir, o raporların hepsine bakabilirsin.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, teşekkür ederim. Kusura bakmayın Sayın Batum, arkadaşımız “*soruyu Sayın Özden’e yöneltiyorum*” dediği için, ben toplantıyı kapatıp Sayın Rektörü çağırdım, Sayın Rektörden de özür diliyorum.

Prof. Dr. MEHMET HABERAL (Başkent Üniversitesi Rektörü)-

Başta Türkiye Büyük Millet Meclisimizin çok Değerli Başkanı Sayın Cindoruk, İstanbul'dan kalktı bu panel için buraya geldi; kendisine ve çok değerli panelistlere çok teşekkür ediyorum. Temenni ediyorum, diliyorum ki, bu paneli bugün ülkeyi yönetenlerin, en azından kendileri izlemese bile, onları yönlendirmeye çalışanlar izlemiş olsun ve bugüne dek yapılan eksiklikleri ve aksaklıkları, hiç olmazsa buradan açık yüreklilikle gündeme getiren bu çok değerli panelistlerimize hak versinler. Otursun düşünsünler ve ellerini şakaklarına koysunlar, acaba bu, hani kar-kış, bu kadar soğuk bir ortamda, bu kadar insan neden bir araya geldi, neden acaba bu konuları, yani bir yerde hukukun üstünlüğünü tartışmak ihtiyacını duydular?

Tabii hukukçuların hep bize söylediği şey, suçu ispat edilinceye kadar, kişiler suçsuzdur, öyle değil mi değerli hukukçular? Öyle diyorsunuz, biz de sizden bunları öğrendik. Zaten, bu güvence içerisinde biz bir bakıma yaşamımızı ve geleceğimizi garanti altında görmek istiyoruz. Temenni ederim ki bu ortam, bundan sonra hiç olmazsa, bu şekliyle değerlendirilmiş olsun.

Değerli konuklar, hepimiz bu ülkenin insanıyız. Maalesef şunları, ben tabii şu 1950'li yıllardan, 1960'lı yıllardan beri, ülkemizdeki bütün siyasi gelişmeleri bir bakıma hem izledim, hem zaman zaman da yaşama fırsatı buldum. Hep şöyle oldu: Koltuklara oturuncaya kadar, insanların büyük ekseriyeti, bugün olduğu gibi, özellikle kapı kapı dolaşıldı, hukukun gücü talep edildi, hukukun gücüne sığınılmaya çalışıldı ve hep demokrasiden, özgürlükten, insan haklarından söz edildi. Bunları hep yaşadık, kapı kapı dolaşıldı; bunları birebir yaşayan kişi olarak ben belirtiyorum.

Sonra ne oldu? Özellikle son zamanlarda koltuğa gelindi, kotluk gücü kullanılarak, bu koltuk daha uzun süreli nasıl muhafaza edilir? O koltuğun gücü kullanılarak, ülkenin hukuk düzeni, insan hakları, özgürlükler, demokrasisi, bir yerde rafa kalktı demiyorum, ama en azından zedelenmeye çalışıldı; zedeleniyor ve bunun sonucudur ki, en çok ağırıma giden şey, bu ülkenin hukuksal sorunlarının çözümü için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden medet umar duruma geldik. Ben hukukçu değilim, ama bu ülkenin bir vatandaşı olarak, Türkiye

Cumhuriyeti'nin, yani boynunda idam fermanıyla Atatürk ve arkadaşlarının ve aziz şehitlerimizin kurmuş olduğu, bize emanet etmiş olduğu bu ülkenin bir vatandaşı olarak, bu benim gururumu zedeliyor.

Dolayısıyla, değerli konuklar, her şeyden önce biz kendimize inanmalıyız. Cumhuriyetimizin ilkelerine sahip çıkmak durumundayız. Cumhuriyetin ilkelerine sahip çıkmak, eğer ideolojik bir olay olarak görülüyorsa, evet bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının ideolojisidir. Atatürk ilkeleri, evet, eğer bir ideoloji olarak kabul ediliyorsa, bizim ideolojimiz Atatürk ilkeleridir, Cumhuriyet ilkeleridir.

Atatürk bir medeniyettir değerli konuklar. Başka hiçbir şeyi tarif etmeye gerek yoktur. Dünyada ben başka bir lider görmüyorum ki, ulusuna desin ki, *"Bu devlet kuruldu, bizler tarafından size emanet edildi, sizin göreviniz, bu ülkeyi asrın medeniyet düzeyine ulaştırmaktır ve onu da aşacağız."* Bu bir çerçevedir değerli konuklar. Atatürk hiçbir zaman, "Siz Avrupa'ya yönelin, Amerika'ya yönelin, Asya'ya yönelin" demedi.

Dolayısıyla, bizim esas görevimiz, bu ülkeyi Atatürk'ün o söylediği, eğer bu ideolojiyse, bu Cumhuriyetin ilkelerinin ideolojisiyse, onu gerçekleştirmektir. Onu gerçekleştirdiğimiz zaman, zaten adalet, "Adalet Mülkün Temelidir"dir, bunu söylemiyor muyuz? *"Emaneti ehline teslim ediniz, insanları yönettiğiniz zaman adil olunuz"* Hiç kimse Kanuni'den bahsetmiyor, Kanuni niye Kanuni oldu acaba? Sadece maaşıyla geçinen bir padişah, elbet ki Kanuni olurdu. Tabii ikbal, istikbal her zaman, maalesef birtakım insanlar için geçerli olmuştur. Bu gerçeği görelim değerli konuklar. Bugün bizim için, ülkemizde en ciddi sorunların başında bu geliyor. İnsanlarımız hangi makamda olursa olsun, gerek savcılarımız, gerek diğer kuruluşlarda, maalesef öyle bir noktaya geldik ki, insanlarımızın büyük ekseriyeti - hiçbirimiz alınmayalım- gerçekleri konuşmazsak, gerçekleri bu ortamda tartışmazsak, bir yere varamayız.

Birinci planda istikbalimizi düşünüyoruz. Birinci planda geleceğimizi düşünüyoruz değerli konuklar. Eğer böyle olmasa, biz bugün bu konuları tartışır durumda olmazdık. Halbuki ben diyorum ki, istiklali olmayanın istikbali olmaz. Eğer, ülkemizin istiklali zedelenirse ki, zaten

o Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkanların hedefi de bu, amaçları da bu, bunu da çok iyi kullanıyorlar, her şeyi kullanıyorlar, Cumhuriyet ilkelerini zedelemek için kullanıyorlar, dinimizi kullanıyorlar. Biraz önce burada Osmanlı'nın Dönemi'nde verilen örnekler, o yazıyı yazan efendi, eğer İslam Dininin rehberi olan Kur-an'ı okumuş olsaydı, o yazıyı yazmazdı. Anlamış olsaydı, o yazıyı yazmazdı, çünkü "*Allah'im, ancak sana kulluk ederim, ancak senden yardım talep ederim.*" Fatiha 5, böyle diyor Yüce Allah. Başka hiçbir şeye gerekçe yoktur, filan liderden, filan padişah'tan talimat alırım demiyor, eğer onu okumuş olsaydı öyle söyleyemezdi.

Ben ne diyorum, bunu buradan bir kere daha söylüyorum: İslam eşittir insan, Müslümanlıkta rehber Kur-an. Bunu eğer biz Kur-an'daki İslam Dinine sahip çıkmış olsaydık, yine bugün bunları konuşmayacaktık; çünkü maalesef bugün ülkemizin bu noktaya getirilişinin esas temelinde yatan bunlardır. İnsanlarımız nasıl yanılıyor, nasıl değişik şekillerde değerlendiriliyor, ne için değerli konuklar? Koltuk için, rant için, acaba o koltuğu daha fazla nasıl tutacağız hesabı yapılarak bunlar yapılıyor.

Dolayısıyla, ben inanıyorum ki, buradaki bu panelin sonucu, en azından ülkemizi yönetenlere belki bir şey ifade etmeyebilir, ama inanıyorum ki, bizleri izleyenlere çok şey ifade etmiştir. Ben gerçekten bir kere daha siz çok değerli panelistlere ve siz çok değerli katılımcılara çok teşekkür ediyorum. İşte Başkent Üniversitesi görevini yapmıştır.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, panelimiz bitmiştir. Hepinize çok teşekkür ediyorum.